

279098

No. 15

ARHIVA SOMEȘANĂ

REVISTĂ ISTORICĂ-CULTURALĂ

C U P R I N S U L :

Vasile Bichigean: *Nicolae Iorga* . Pag. 1

Ștefan Buzilă: *Documente bisericești* » 15

Central University Library

Redacția, administrația și direcția revistei:
»ARHIVA SOMEȘANĂ« Năsăud, liceul Gh. Coșbuc
Năsăud 1931

Nicolae Iorga^{*)}

Vasile Bichigean

I. Deși cutropit de vastitatea problemei și conștiu de uriașa importanță a idolului neamului nostru, mi-am luat îndrăsneala să Vă vorbesc azi despre viața și activitatea Marelui Dascăl, cea mai puternică personalitate culturală, ce o avem și cea mai viguroasă individualitate ca muncă, simțire și cugetare: N. Iorga.

Acest apogeu al spiritualității vlăstarului latin dela Dunăre a intrat de mult în Panteonul literaturii universale și face parte din galeria eroilor lui Carlyle, cari eroi: »stau în atingere cu faptul divin și etern al Universului, sunt oameni prin excelență veridici, oameni cari caută și spun adevărul cu orice preț, trimișii providențiali de o sinceritate adâncă, aspră, sălbatică; personalitățile cari croiesc drumurile spirituale, pe care are să pășească omenirea, cari aduc ordinea pe lume și din haos fac cosmos, dușmanii înăscuți ai neorânduiei, ai anarhiei«. Prin sărbătorirea D-Sale nu sărbătorim numai pe un om, pe un învățat, ci o operă de glorie, un simbol.

II. 1. N. Iorga s'a născut la 18 Iunie 1871 în Botoșani. Subt îngrijirea unei mame bune și evlavioase, căci tatăl său, avocat, murise de timpuriu, primi o educație aleasă, ca figurile nobile ale antichității. Credința puternică în Dumnezeu, iubirea deaproapelui,

*) Conferință ținută la liceul grăniceresc: »Gh. Coșbuc« din Năsăud cu ocazia împlinirii a 60 de ani de viață. Isoare consultate: Șt. Meteș; N. Iorga; Omagiu lui N. Iorga; Articole din revista »Rampa« și »Dumineca Universului«, etc.

o largă umanitate și milă față de durerea omenească sunt cele dintâi calități imprimare adânc în sufletul acestui copil genial, spre al cărui leagăn se coborîră Ursitele să-i dea sărutarea nemuririi și pe ale cărui buze albinele din Himet depuseră nectarul inspirației divine.

Îndatăce ajunse să cunoască deplin buchile — învățase cititul și dela unchiul său postelnicul și istoricul Manolache Drăghici — o sete nespūsă de carte îi cuprinse sufletul de o inteligență scăpărătoare: voia să cunoască faptele și suferințele înaintașilor, să stea de vorbă cu înțelepții lumii și să adune cu hărnicie de albină mierea învățăturilor cuprinse în operele literaturii universale. La vârsta de 6 ani cunoștea toate cronicile Moldovei în ediția Kogălniceanu și știa pe dinafară fabulele francezului Florian și orientalele lui V. Hugo, cetise pe Champfleury, Amédée Pichot și Emil Souvestre și mai mulți autori români.

Din Botoșani trecu la Iași, unde luă bacalaureatul, iar la vârsta de 19 ani licența în litere. Prin cultura sa enciclopedică, câștigată prin citirea tuturor cărților bune și folositoare din bibliotecile și anticăriile din Iași, își atrase respectul și admirația profesorilor săi. În etate de 13 ani scrie articole de politică externă în ziarul »Romanul« din Roman, apoi publică poezii reușite și sincere în »Contîmporanul« și »Revista nouă«, iar în »Arhiva«, studii critice cu privire la literatura universală. Toate aceste articole dovedesc o deplină stăpânire a materialului tratat și o erudiție neobișnuită.

Licențiat în litere primește o bursă și pleacă cu avântul, cu cunoștințele și încrederea, cari l-au caracterizat întotdeauna spre focarele culturii apusene, de unde era să vină înarmat cu pavăza adevăratei culturi și cu sufletul călit în laboratoarele savanților de renume mondial, spre a-și îndruma neamul, pustiit și atunci cași acum de plaga analfabetismului și de patimile politice, pe calea mântuirii și înaintării.

A studiat la universitățile din Paris, Berlin și Lipsca, unde a luat doctoratul cu teza: »Toma de Saluces« din istoria universală. Cu lucrarea »Philippe de Mézières« câștigă și titlul de elev diplomat al școlii de înalte studii din Paris.

Dupăce fusese câteva luni profesor în Ploiești, își deschide

la 1 Noemvrie 1894 cursul de istorie universală ca profesor la universitatea din București. Pe catedra profesorală nu sta un om gârbovit de platoșa grea a științei reci și seci, ci un suflet larg și cuprinzător; o credință adâncă, un ideal moral, național se desfășura din fiecare vorbă entusiastă a lui, care punea în mișcare energia și inteligența elevilor săi și a societății întregi, transformându-o în acea falangă de luptă, care-și dă seamă că omul nu trăiește pentru a trândăvi și a-și satisface josnicile patimi de animal cuvântător, ci pentru a merge înainte drept și curajos, jertfindu-și munca și viața pentru trinitatea națională: neam, lege și țară.

Acest geniu în continuă agitația și fermentație nu s'a mulțumit cu cunoștințele câștigate între cei patru pereți ai camerei sale de lucru și ai bibliotecelor țării sale, ci a luat toiagul pribegiei, cutreerând țările Europei și străbătând de curând și îndepărtata America, cotrobăind în tot locul prin arhivele acestor țări, ștergând praful depe cronici colbuite și întorcându-se acasă cu o recoltă uimitor de nouă și bogată. Descoperirile făcute prin aceste arhive aruncă o lumină necunoscută până atunci în bezna groasă a trecutului nostru. Din tot acest material inedit, pus în legătură cu istoria popoarelor vecine și acelor din Apus, reiese clar că Românii au avut un rol însemnat în istoria universală: ei au fost ocrotitorii prin dărnicie largă ai întregii culturi ortodoxe din Orient, mijlocitorii curentelor de frământare culturală și politică între Apus și Răsărit, apărătorii devotați ai creștinismului întreg, prin urmare și ai Apusului civilizat, în contra Turcilor cuceritori, și în sfârșit liberatorii popoarelor subjugate de aceștia în peninsula balcanică.

Prin munca-i uriașă, prin memoria-i fenomenală și prin priceperea-i adâncă, N. Iorga a ajuns să cunoască toate manifestările de viață ale poporului nostru din cele mai vechi vremuri până azi. Nu este și nu a fost în acești din urmă patru zeci de ani acțiune culturală, artistică, politică, națională, în care acest demiurg veșnic creator să nu-și aibă partea de contribuție. De patru decenii încoace viața sa este strâns împletită cu viața neamului său; nu este eveniment cât de mic, în care duhul său omniscient și omniprezent să nu-și fi pus pecetea ființei și conlucrării sale.

În tot acest timp și-a închinat țării și neamului întreaga sa

cultură și cugetare, experiența sa istorică și forța sa morală, care îndrumază spre adevărata politică de refacere sufletească. Acum în sfârșit la șase zeci de ani ajunge, prin cuminența Tânărului nostru Rege, înțelegător al spiritului vremilor, la locul merit savantului în statul ideal al lui Platon: scaunul de prim sfetnic al tronului și țării, în care demnitate a adus cu sine, pelângă un nealterat și consacrat prestigiu, și un trecut politic caracterizat printr'un spirit de neînfrântă autonomie și autoritatea unei granitice forțe morale.

2. Să vedem acum câteva fețe din multipla activitate a Marelui Maestru.

a) Reprezentant al unei epoci nouă de cugetare și metodă, de construcție și formă istorică, a introdus în istoriografia românească principiile curat științifice: de a studia viața complexă a poporului, credințe și datini, legi și obiceiuri, dezvoltarea claselor, activitatea economică, literară și artistică, și a înlăturat fără cruțare concepția romantică și tonul declamator și falș.

A publicat peste 20.000 de documente în Analele Academiei Române, colecția Hurmuzachi, în cele 24 volume de cercetări și documente, întovărășindu-le pe toate cu studii amănunțite și notițe lămuritoare și aducând totdeauna la lumină lucruri noi. Puterea de intuiție și întrevedere a D-lui Iorga e așa de mare și sigură, încât din câteva date cunoscute zugrăvește un tablou întreg și adevărat, pe care l-au verificat documentele originale descoperite ulterior. E un artist care dă viață trecutului mort și prin tumultul de fraze bogate, largi, vioaie și colorate, smălțuite cu flori poetice, evocă icoana plastică a timpurilor cufundate în noianul veșniciei.

Plecând dela unitatea noastră ca neam și limbă, în toate scrierile sale ne-a prezentat ca o individualitate etnică indivisă, ca un popor cu aceeași obârșie, cu aceleași credințe în trecut și cu aceleași aspirații în viitor.

»Mai întâi am voit să zugrăvesc« zice D-Sa »dezvoltarea neamului românesc nu prin oamenii lui mai mult sau mai puțin mari, ci am privit neamul însuși ca o ființă vie și i-am urmărit dezvoltarea. De oamenii cei mari și de cei mici am vorbit numai întrucât au ajutat această dezvoltare de două mii de ani. Al doilea am căutat să zugrăvesc această dezvoltare în legătură cu popoa-

rele vecine, cu înfririle ce acestea au avut asupra Românilor, cât și cele ce ei au avut asupra vecinilor, pentru ca să se poată întrebuița pentru istoria universală a culturii.

Recunoscându-i-se în străinătate cultura enciclopedică în materie istorică și obiectivitatea bazată pe cea mai riguroasă metodă științifică, expusă într'o formă personală, sprijinită pe isvoare și scrieri auxiliare extraordinar de bogate și noi, a dat la lumină, din încredințarea societății germane pentru istoria universală: »Geschichte des rumänischen Volkes« și 5 volume de: »Geschichte des osmanischen Reiches«. Ultima operă a fost salutăată cu elogii de lumea științifică apuseană, dovedindu-se că puterea de creațiune a geniului românesc, deși oprit secole întregi în desvoltarea sa, luându-și sborul liber atinge înălțimile ajunse de cultura apuseană.

În toate publicațiile sale în limbi străine — căci a mai scris și în limba italiană, engleză, portugheză și suedeză — se observă același stil viguros și colorat, aceeași frază amplă și mlădioasă, aceeași putere și originalitate în caracterizarea persoanelor și în prezentarea epocelor tratate.

În concepția istorică și literară a D-lui Iorga este o unitate desăvârșită și această unitate consistă în viziunea întregului și a actualului, într'o concepție organică a istoriei și chiar a culturii, așa cum lăsa el să se întrevadă încă din acea minunată scriere a sa: »Două concepții istorice«. Aci definește el istoria ca o trăire actuală potrivită intereselor noastre, dar cu toate garanțiile științifice ale tuturor mărturiilor din trecut.

b) În temeiul acestei concepții era firesc, ca D-l Iorga să se afirme și în literatură.

Academia română primește în 1901, la premiul și subiectul fixat de ea, o lucrare anonimă: »Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea«. Opera aceasta era atât de exactă și bogată în amănunte, atât de scilpitoare în caracterizări și precizări noi, atât de erudit alcătuită, încât toți academicienii știau, că o astfel de lucrare numai neastâmpăratul tânăr profesor Iorga a putut să o facă. Ceeace s'a și adevărit.

Istoria literaturii D-lui Iorga e o operă de sinteză puternică, de pătrundere adâncă în spiritul lucrărilor cercetate, de înțelegere

divinatorie a epocelor și a oamenilor trecuți în revistă, o operă de înșimțire și trăire a celor expuse în ea. Pelângă aceste condiții de fond, biograful literar, care este D-l Iorga, i-a imprimat operei și caracterele cerințelor de fond, rezultat al talentului său literar. După ce a înțeles și pătruns sufletele celor ce nu mai sunt, decât numai în amintirea urmașilor și a disecat cu scalpelul dibaci esența intimă a creațiunii lor sculptate în marmura artei sau în stânca durabilă a științei, a făcut, prin puterea de comunicativitate a imaginilor isvorite din mintea-i genială și prin verva-i stilară, să răsară și în sufletul altora icoana, ce și-a alcătuit-o el despre oameni și epoce.

Începutul scrisului românesc e arătat de D-Sa, în: »Istoria literaturii religioase« cu mult mai vechiu, de cum se credea până atunci. Cel dintâi, care a tradus părți din sfânta Scriptură a fost un popă din Maramureș pela 1430 și nu Coresi depela 1563. D-Sa a fost cel dintâi, care a făcut lumină în haosul de cronici, stabilind autorii lor, care de cele mai multe ori nu erau simpli cărturari seci cu călimarele prinse'n brâu, ci persoane cu aspirații și pasiuni omenești, oameni cu rost și rol în viața neamului românesc.

În istoria literaturii noastre de mai înainte multe talente reale au fost uitate sau disconsiderate, iar altele exagerate prin fel și fel de laude banale. D-l Iorga a adus, în această privință, foloase neprețuite, stabilind după vrednicie și talent locul, ce i se cuvine fiecărui scriitor în hierarhia literelor noastre. Astfel a desgropat din negura uitării mai mulți scriitori de talent, rehabilitând pe cei nedreptățiți și reducând la adevărata valoare pe cei cocoțați în situații nemeritate. Iată bunăoară o caracterizare admirabilă a câtorva figuri literare bine cunoscute:

»Dintre scriitorii români mai tineri erau mulți, cari aveau însușiri superioare acelora ale lui Alexandri. Ca inspirație și putere poetică fără îndoială că Gr. Alexandrescu, un vizionar în căsurile lui mari, îi e superior; spiritul caustic al aceluiași poet, ceva mai vechiu, nu l-a avut Alexandri niciodată. Donici are mai mult simț al limbii, mai multă mlădiere și familiaritate plăcută; versul lui elastic nu cheamă critica prin greșeli de ritm ori prin forme silite ale graiului. Boliac, Rosetti au mai multe idei și credințe mai

puternice. Negruzzi nu împarte cu nimeni discreția elegantă. Cultura lui Asachi era nemăsurat mai mare și mai adevărată decât a tânărului laureat prin voința nației. Umorul lui Eliade, pe care nu l-a atins niciunul dintre contemporani, nu vine niciodată pe buzele acestui poet nou. Deci: nici idee poetică, nici simțire puternică, nici răsunet al unei vaste culturi, nici spirit ales și vom adăogi nici închipuire nu deosebesc mai ales pe Alexandri. Și cu toate acestea el e, fără îndoială, cel dintâi scriitor al nostru de pe atunci și cel dintâi scriitor în toată întregimea înțelesului.

c) Către sfârșitul veacului al XIX-lea Româniii de pretutindeni se găseau în o stare desperată. Bucovina năpădită de Ruteni și Evrei obraznici, cari desnaționalizând și demoralizând semănau pieirea națională printre urmașii vechilor plăieși ai lui Ștefan cel Mare. Româniii din Ardeal și Ungaria, după avânturi și speranțe zădarnice în bunătatea drăguțului împărat dela Viena, cu Memorandul în proțap, lănceziți, desgustați și întrați în era pasivismului. Moldovenii din Basarabia, adormiți în cântecele de același rit ale bisericii pravoslavnice rusești și striviți subt călcâiul colosului dela Nord, așteptau lovitura de grație, luând ipostasa sufletelor moarte din romanul lui Gogol. Regatul vechiu condus de partide, care puneau mai presus de toate interesele de castă și cele personale, cu limba română tratată ca o Cenușereasă, izgonită din palatele și saloanele celor bogăți, găsind adăpost în coliba țaranului istovit de muncă și robit deplin celor mari.

Era deci o nevoie imperioasă, în acest timp de ură, lene, intrigă și invidie și de dezertare totală dela interesele naționale, de o personalitate uriașă, de un îndreptător al vremurilor și oamenilor către un ideal măreț, de un glas de tunet, care să cutremure boltitura crăpată a Româanismului și să dea semnalul unei prefaceri sociale și a unei însănătoșiri morale. Acest glas a răsunat prin literatură.

În 1902 își face apariția revista: »Sămănătorul« subt conducerea poezilor Vlahuță și Coșbuc. Cu tot zelul și căldura depuse de acești poeți străluciți de a trezi societatea din amorțală, n'au reușit. Indiferența era atât de mare, încât revista după un an începe să tragă de moarte.

În această criză ajunge în fruntea revistei D-l N. Iorga. Aci

se vădi cât prisos de viață și entuziasm, câtă lumină și putere de muncă e în stare să desfășoare acest om, vestitorul unei epoci nouă de moralitate și idealism, de afirmare națională prin cea mai înaltă expresie a sufletului românesc: literatura și arta originală. Prin articolele sale luminoase și cuprinse de cea mai curată însuflețire trezește luarea aminte asupra trecutului nostru și asupra țaranului, care a ținut cu sfințenie la neamul și graiul său, la legea, bunurile și obiceiurile moștenite dela strămoși. »Asupra țaranului, păstrător credincios al firii, națiunii« zice D-Sa »trebuie să se îndrepteze cel ce vrea să facă să vibreze național operele lui, cel ce vrea să le dea pecetea localnică, timbrul etnic special«. Este aceasta întreagă doctrina naționalistă, reprezentată peste 20 de ani la »Sămănătorul« și pe care și-a însușit-o și poporanismul »Vieții românești«.

O pleiadă de scriitori se îndreptă cu iubire și evlavie către acest izvor din care curge mereu apa vie a frumuseții, distincției și originalității sufletului românesc. Și acești scriitori, grupați în jurul »Sămănătorului«, Luceafărului și apoi alui Făt frumos, sfătuiți și călăuziți neconținut de D-l Iorga, ne dau literatura nouă, care o avem azi și care, începând cu Caragiale, Delavrancea, Vlahuță, Coșbuc, a ajuns în sfârșit prin scriitorii cârmuiți de D-l Iorga să triumfeze, așezând în scaunul de domnie strămoșesc spiritul neamului românesc. Gândul și simțirea celor peste 10 milioane de țărani din largul României stăpânesc din ce în ce mai mult spiritul vremilor noi prin scrisul expresiv și puternic al acestor maeștri ai condeiului.

Scriitorii celor trei reviste amintite deveniră educatori de moralitate și idealism ai societății române. O nouă conștiință pătrunse o bună parte a neamului nostru, conștiința demnității proprii și importanței ca factor component în ansamblul culturii și civilizației universale. Conștiința aceasta revoltată puse capăt întrebuițării stupide a limbei franceze în saloanele aristocrației române prin demonstrația vehementă din 13 Martie 1906 în piața Teatrului Național din București și dete locul convenit limbei române, care în mlădioșenie, frumusețe, putere de expresie, sonoritate muzicală și claritate, azi nu e mai pre jos de surorile ei.

d) D-l Iorga este creatorul naționalismului în România, nu

în sensul în care un artist este creatorul operei lui de artă, ci ca doctrină culturală și politică, în sensul, că D-Sa a dat expresie conștientă unei stări de suflet subconștiente, a dat nume unei idei anonime și a sistematizat înclinațiunile de suflet și de gândire ale societății românești la începutul veacului al XX-lea. Ideia D-Sale de naționalism n'a fost un produs al speculației logice, ci o realitate sociologică, pe care D-Sa a simțit-o în societate, s'a pus în funcția ei și s'a făcut expresia ei, datorită acelor însușiri, care sunt caracteristice oamenilor superiori și care devin creatori de curente tocmai prin faptul, că simt societatea așa cum contemporanii lor nu o simt.

Mănat și de concepția sa istorică și de temperamentul său impulsiv, răsboinic, părăsește turnul de fildeș al savantului cufundat în contemplarea trecutului, pentru a se cobori în arena de luptă a prezentului și a se arunca în vârtoarea amețitoare a vieții politice. Fără a se impresiona de aceleași elementare patimi, înăbușitoare ale rațiunii, de care se pasionează ceilalți actori ai vieții contemporane, el aduce între semenii săi o înțelegere mai largă a politicei, înțelegere formată la lunga și bogata școală a întregii experiențe umane, un idealism pur, curățat de sgura animozităților și intereselor meschine, un entuziasm cald pentru atingerea bunurilor superioare, spre cari omenimea a ținut și va ținti întotdeauna. În societatea românească de azi, încă nefixată și roabă mulțumirilor materiale de ordin inferior, D-Sa a fost și este, prin exemplul vieții și al faptelor sale, cel mai înfocat apărător al tradiției naționale, predicatorul neobosit al vieții de muncă neostoită și de jertfă pentru binele țării și al neamului, un mărturisitor convins al unității și solidarității neamului peste hotare politice și de clase, un descoperitor de ideale noi, spre care trebuie să tindem cu toate forțele și pe cari trebuie să le lăsăm moștenire urmașilor.

Lupta în acest sens o începe prin articole energice, învăluite în crudă ironie, din »L'Indépendance roumaine« în contra moravurilor sociale și politice, o continuă în »România jună«, apoi în »Epoca« și »Neamul românesc«, spunând fără sfială adevărul în față, câștigându-și astfel o mulțime de dușmani, pe cari însă i-a știut domina prin superioritatea spiritului său strălucit și prin calitățile sale excepționale: muncă de fiecare clipă, largă desinteresare, viață morală superioară, caracter firm, îndrăsneală și cunoaș-

terea temeinică a trecutului acestui neam oropsit, oțelit în lupte milenare, în muncă, jertfe și apărarea creștinătății și a civilizației umane.

Toată această luptă a dus-o pentru a arăta, că viitorul neamului nostru nu se poate întemeia, apăra și asigura decât prin împărtășirea cât mai curată și mai bogată la dreptate și învățătură a țăranilor atât de buni, disprețuiți și dornici de carte, a purtat-o pentru a mântui țara de politicianismul atotstăpânitor și în deosebi atotnemicitor și a luptat pentru a asigura o dezvoltare liberă și normală Românilor subjugăți.

În vreme ce oligarhia și politicianismul serbau pe ruinile țării triumful inconștienței sale, puțini știau că în dosul acestei fațade strălucitoare se ascunde și rânjește cea mai neagră mizerie și ignoranță în satele românești, fierbe cumplit nemulțumirea și revolta în contra acelor, cari dețin puterea și le răpesc dreptatea și lumina. Răscoala din Martie 1907 a dovedit-o aceasta.

Îndată după această răscoală, pe care D-l Iorga o profetise cu durere, intră în Parlament ca deputat al colegiului al II-lea din Iași, fiind ales de atunci până azi în fiecare legislatură. Dela Kogălniceanu, Camera română n'a avut o mai strălucită personalitate, o minte mai bogată în idei originale, un apărător mai sincer al drepturilor țărănești și în general al tuturor Românilor, un orator mai stăpân pe sufletele ascultătorilor săi. Discursurile sale vor rămâne totdeauna ca monumente clasice de elocvență românească, impunătoare nu prin meșteșugiri retorice, nu prin focul de artificii, ci prin simplitatea mijloacelor, prin timbrul specific al lor.

»Oratoria D-lui Iorga? Nimic mai simplu: calea pe care urmează sufletul lui mare pentru a ajunge la acela al altora, atunci când are mulțimea în față sa. Și dacă gluma lui cucerește și lumea râde mulțumită, este fiindcă ea țîșnește spontan, nu din venin ca la alții, dar din voioșia exuberantă a unui suflet, care se revarsă din plin; și dacă deschide paranteze în mijlocul unei fraze avântate, pentru a face o observație, care atunci răsare în mintea lui continuu creatoare, este că atunci i-a sosit ceasul și de aceea, în ciuda regularității arhitecturale atât de căutată de alții, publicul o gustă, fiindcă simte că atunci era natural să vie și să fie spusă; și dacă în mijlocul unei povestiri sfătoase vezi că

privirea se aprinde, că glasul se schimbă și gestul devine poruncitor, este că atunci, în clipa aceea, sufletul lui, prea mare pentru a intra cu totul pe făgașul povestirii, clocotește ca lava de desubtul ei și isbucnește deodată cu o putere de vulcan; și dacă mulțimea aceea pestriță, obișnuită cu formulele oratorilor de profesiune, tresare sguduită de accentele lui neobișnuite și soarbe frazele acelea plămădite din gând abstract și din plasticitate de pictor, al căror secret numai el îl are, dacă acea mulțime, mai totdeauna superficială, vibrează totuși de un fior religios ascultându-l, este că în clipa aceea un suflet mare intră într'o legătură tainică cu acel fond de adâncă umanitate, pe care și sufletele cele mai ușoare îl au într'insele. Și dacă sala toată e în picioare, dacă strigătele sguduie pereții, este fiindcă s'a deșteptat în mulțimea aceea, care formează o singură ființă, un fior de înălțare morală.

e) Indrumător al simțului continuității istorice, care consolidează națiunile, pilduitor prin cultură, D-l Iorga, înființează în Vălenii de Munte cele dintâi cursuri de vară, adevărate prelegeri de recreație a sufletului național. Cărturarii tuturor ținuturilor românești vin să asculte pe Marele Dascăl al neamului. Aci se face adevărata legătură culturală și sufletească a Românilor de pretutindenea, aci se încheagă definitiv visul nostru de unitate națională. În vremurile de subjugare acest orășel de pe valea Teleajenului era singurul loc, unde Românii oprimați, scăpați pe puțin timp de cătușele robiei asupritoare, se simțeau la largul lor, respirând necontrolați de ochiul vigilent al dușmanului aerul plin de duhul neatârnării naționale, sugeau seva conștiinței naționale și încărcăți cu merinde adevărat românească se întorceau acasă, pregătiți și mai mult să continue neînfricați lupta pentru existența ca neam românesc și încercările de desrobire. Numai cine a participat înainte de războiu la aceste cursuri, știe ce însemnau și ce mijloace de fortificare și înălțare românească erau.

Secretar și apoi președinte al Ligii culturale, a dat îndrumarea adevărată acestei instituții culturale, răspândind în cadrul ei învățăturile binefăcătoare și sfaturile cele mai călduroase până și în cea mai umilă căsuță țărănească, privitor la datoria unirii în cuget și în simțiri, din care prin muncă și jertfă neprecupețită avea să răsară și să se înfăptuiască și unirea politică. Naționalismul și

Românismul au fost ideile preconizate cu convingere de această societate și devizele înscrise pe flamura purtată de Dl Iorga în lungul și latul țării noastre.

f) În 1911 dă la iveală prima piesă teatrală: Mihaiu Viteazul. Urmează apoi Dumn Pribeag, Fratele Păgân, Tudor Vladimirescu, Cleopatra, etc. Toate aceste piese au ca eroi ființe superioare, care presimt în ele chemări mesianice. Ei nu pot însă realiza aceste chemări, fiindcă faptele lor nu se pot ridica până la realizarea ideii superioare, pentru care sunt chemați. Acesta este conflictul tragic al unora dintre piesele D-lui Iorga. În alte piese, în lupta dintre fapte și gând, eroii nu sunt totdeauna învinși, ci uneori reușesc cel puțin o rescumpărare. Exemplu stau: Ovidiu, Constantin Brâncoveanu și Francisc d'Assisi.

Teatrul D-lui Iorga este o admirabilă înfățișare de tablouri vibrante ale trecutului, o superbă silință de redarea atmosferei epocii, din care face parte subiectul, într'o limbă literară de cea mai impresionantă valoare culturală. O piesă de Dl Iorga este o operă literară, în care vibrează stilul lapidar, abundă cugetarea amplă, profundă a învățatului și în care trăiesc intens personajii din trecut, însuflețite de cea mai puternică vervă a istoricului, înzestrat cu uriaș talent de caracterizare, de definire și de comunicativitate a emoțiilor.

Față de literatura slavă contemplativă și de cea occidentală practic-activistă, D-l Iorga apare cu un specific al său: gândul care biruiește. Pentru el idealul suprem este realizarea ideii în faptă. Ceeace la istoric e emoționantă evocare, la dramaturg e deplină umanizare în cadrul real și adânc al vieții.

g) În fine Dl Iorga este exponentul cultural, 'ambasadorul literar al neamului nostru. Propaganda D-Sale culturală făcută în străinătate, alături de munca diplomatică a celui alt erou al nostru, D-l Titulescu, a adus imense servicii României și i-a asigurat autorului o înaltă stimă și prețuire din partea lumii culte din Apus.

III. Aceasta-i în scurt viața și activitatea D-lui Iorga, cea mai deplină personalitate creatoare, care a apărut pe orizontul vieții noastre naționale. De când și-a deschis ochii viu strălucitori și adânc pătrunzători asupra acestei lumi, el n'a cruțat muncă și jertfă pentru îndeplinirea datoriei sale până la sfârșit ca apostol al neamului său.

Când atmosfera de azi, încărcată cu microbii tuturor păcatelor și răutăților omenești, se va curăți, când oamenii răi sau neînțelegători, cu care a avut de luptat, vor dispărea și când deasupra pământului și neamului nostru va pluti în aerul sfânt al zilei acea conștiință și recunoștință față de eroii săi, cari au grăit o viață întreagă prin fapte mari și dezinteresate, numai atunci se va vedea clar și luminos la ce înălțime s'a ridicat acest om providențial, care cuprinde în mintea și sufletul său înțelepciunea veacurilor trecute și toate însușirile mari ale poporului românesc. Viața sa va rămânea pentru toate timpurile și pentru toate popoarele un model neîntrecut de întrebuițare a puterilor sale sufletești pentru binele neamului său în serviciul omenirii.

Coloana vertebrală fiindu-i ideea națională, el și-a risipit toată bogăția mijloacelor, toate puterile pentru ca această idee să devină axa vieții sufletești a poporului român întreg. De aceea, el n'a deschis numai tezaurul din cămărilor trecutului nostru spre a-și făuri valori virtuale și actuale, ci a și cutreerat țara dealungul și dealatul și a făcut-o cunoscută și printr'o propagandă îndelungată și cu o stăruință și un devotament de apostol a trezit-o din letargie, i-a transfuzat o viață nouă, a inoculat-o pretutindeni cu sentimentul unității de aspirații și ideal și astfel a pregătit-o pentru ceasul, care în curând avea să sune pentru încercarea supremă.

Ca încheiere dați-mi voie să citesc frumosul pasaj din »Dumineca Universului« din 26 Aprilie a. c.:

»Când funiile și sforile s'au strâns gata să sugrume nu numai pe cei ce le urzeau, ci țara întreagă, personalitatea primului ministru, plămădită din tot ceea ce cultura poate distila mai loial, mai devotat, mai simplu, mai curat, mai fervent, mai drept și mai înțelept, a răsărit mântuitoare în dreapta Suveranului.

Nu știm cât va isbuti să mai dregă, din câte s'au stricat, cultura. Dar știm că ea va aduce în metoda ei de cârmuire acea largă umanitate, acea nesinchisală de intrigi și persoane, acea înțelegere a neînțelegerilor, acea iubire fără slăbiciune pentru oameni și mai ales aceea sinceritate, groază de minciună și respect de adevăr, care ne vor mângăia de ori câte nu se vor putea realiza

sau se vor greși. Într'o țară pustiită de patimi politice numai cultura mai poate organiza și ceva durabil.

Inchinătorii culturii, conștienți de sarcina dureroasă, ce ia asupra-și șeful guvernului, se bucură nu pentru el osînditul, ci pentru regele, care a găsit un reazăm și pentru țara, care are la cârmă cel mai de seamă om al culturii timpului. El nu va uita în nici o împrejurare cultura, forța, farmecul și miracolele ei, pentru că ea este însuși sângele și creerul lui.

Să-i dorim Marelui Iorga viață îndelungată și realizarea dorințelor sale curate.

Documente bisericești^{*)}

Ștefan Buzila

Poruncă din nou pentru rânduiala bisericii 1797

Cade-se a-se ține cu o tocmire și la închisu și deschisu Dverei cei mari. Aceasta afară de liturgie și vahodu cel mare și când se cetește evanghelia utrenii și la darea opustului în zi de Duminică și în sărbătoare oprită, iară la vecernia cea mare și la utrene, osebit la leturgie dupăce cădește preotul la începere, să cade a sta deschisă până la vozglaștenia: Ca sub stăpânirea ta — la Heruvic, atuncea se închide, apoi la cădit iară deschide stând deschisă până intră cu darurile și se închide până zice preotul: ușile, ușile — la credeu, atuncea iară se deschide până zice preotul: cu daru și îndurările tale — atuncea închizându-se rămâne închisă până după porivire (sic!) și la »cu frica lui Dumnezeu« se deschide stând deschisă până după opust. Aceasta rânduială să o știe feții, ca să nu mai plesnească Dvera făcând invăluială preoților în slujbă.

*

Rânduială pentru „Moși“¹⁾ cum se cade a se face după așezământul de lege a Bisericii noastre a răsăritului

Mărturie îmi este Dumnezeu, că n'am venit să stric legea, ci să întemeiez celea slăvite și să leg celea străncinate, care s'au putut cunoaște și până acum. Legea este, care a dat Hristos și

^{*)} Continuăm cu publicarea documentelor, dintre cari cele transcrise de dl I. Marțian au apărut în Nr. 7—9 ale »Arhivei Someșene«.

¹⁾ »Moși« se numesc ofrandele de pâine (nu prescuri), așa numitele »pâini de pâhar«, împletite lungăreț cam din 2—4 kg. făină de grâu și la fie-

au învățat Apostolii și care au alcătuit dumnezeestii Părinți. Deci toate câte se potrivește cu aceasta, trebuie să nevățăm a se păzirea, iară celea care nu caută acolo și sunt apucate după obiceiuri și păreri omenești, acestea se cade cu cumpăt a le desrădăcina și a pune în picioare așezământurile de lege ale sfinților Părinți, cari singure folosesc la mântuire. Dintru celea mai multe este legea părințască și aceasta a nu face mâncări și beuturi la biserică, precum scrie la Pravilă glava 139.

Iară Moșii fiindcă sunt din lege, eu întăresc și poruncesc pe pe urma ss. Părinți, ca să-i facă cine va putea. Un pahar de apă rece, cine va da celui sătos întru numele lui Dumnezeu, nu-și va perde plata lui și cei repausați ușurare vor afla. Obiceiul a întinde masa Moșilor în sfânta ogradă a bisericei nu este din lege, ba mai vârtos împotriva legii, care au dat ss. Părinți. La datoria legii acesteia pentru moși trebuie să trii lucruri a descurca și ale întări:

a) Aceasta treaptă de faptă bună este aflată pentru cei răposați, ca să-și aducă aminte fieștecăre creștin pravoslavnic de cei morți osebit la unele zile ale anului, care fac pomnire pentru sufletele celor morți a moșilor și a părinților și a neamului său.

b) Se cade a ști pentru folosul celor răpăusați dintre faptele cele bune a vieții lor pentru dâșii de obște însămnând, când ne aducem aminte de cei morți, ne trezim dintru păcate și ne spăsim de dâșele prin lacrimi și rodurile pocăinții, din care sunt postul și rugăciunea și milostenia și alte bunătăți sufletești. După aceea ne înfrângem și ne păzim de păcate și când facem bine pentru cei răpăusați credem că va să fie înviere și judecată și resplătirea oamenilor după faptele lor și avem nădejde de altă viață mai bună și de vom face noi bine pentru ceia cari s'o mutat dela noi, face-vor și alții după noi, asemenea va fi aceasta ca un împrumut ce nu va rămânea neresplătit. Deosebi grăind Scriptura ne arată a fi de lipsă și de mare folos ca să facem bine pentru cei răpăusați la a doua Carte a Macaveilor cap 12 stih 43 și 44: *faptele celor vii pentru cei morți sunt de mare ajutori acelora, prin aceasta se îmblânzește Dumnezău și dreptatea lui și află ușurare cei răpăusați*

care pâine un colăcel, o lumină și o oală. Ele se aduc la biserică în anumite timpuri ale anului pentru a fi sfințite intru pomnirea morților. Sunt și azi în uz în majoritatea comunelor din vicariat.

întru greutățile lor de acolo ieșind întru răpausul vieții de veci cea cari au adormit întru credință și întru nădejdea învierii și a vieții de veci. Caută la Molitfa cea mai de pe urmă a Polonoșniții de toate zilele. Pentru aceasta a luat obicei s. biserica noastră cea pravoslavnică, precum se va cunoaște mai jos, a se ruga.

c) A treia trăbuință este a ști, care fapte bune sunt mai de folos pentru cei răposați:

Mai întâi sunt sfintele slujbele, liturgiile, sărindarele și sărăuștele și alte rugi de cătră preoți osibite pentru cei răpăusați. Aceasta se cunoaște din liturgia sfântului Ioan Zlataust după prefaceri unde se roagă preotul în numele bisericii: »încă aducem ție« iproci ¹⁾ și după »mai ales« la cuvântul: »pentru sfântul Ioan proroc« iproci, și la liturgia Marelui Vasile după cuvântul: »Mai ales« înainte de Molitfa cea mare, unde se roagă preotul: »Pentru odihna« iproci. Obicei vechi a bisericii este dela Apostoli pogorând ca o lege împreună și învățătura și porunca ss. Părinți este pentru ca să slujim sfânta liturgie pentru cei răpăusați, de vremece că aceasta jertfă este de mare mângăiere celor răposați, precum scrie la Pravilă glava 158 și 159: *prețul cel neprețuit a dumnezăeștii acești jertfe ajunge a folosi și celor răpăusați cătră răscumpărarea pedepselor și a scârbelor celor verimelnice* (sic) *în care se vor fi aflând, Dumnezău știe cum și întru câtă sărăcie.* Caută la pogrebania mirenilor peasna 14, unde zice: *pe cela ce l-ai luat de pe pământ făcându-l fiul luminii, curățindu-i ceața păcatului.* Întru aceasta se ajutorează și cu faptele cele bune ale celor vii, și cei cari n'au ajutori de către cei vii se curățesc prin patimirea lor. Caută întâia poșlanie cătră Corinteni cap 13, stih 13 și mai încolo.

Al doilea este milostenia și prinoasele de mare ajutori pentru cei morți. *Milostenia*, zice prorocul, *scoate din moarte și acopere mulțimea pacatelor*, care se înțelege după pocăință. Prin milostenie se înțelege feștece dăruire și milă și ajutor, care se face osebit cu bisericile, cu preoții și cu săracii și care se dă în numele lui Dumnezău pentru buna odihnă a celor răpăusați. *Prinoasele sunt* pentru ajutorința vieții preotești având a da mulțămită lui Dumnezău și a-l ruga pentru cei cari au adus și pentru cei care au dat. *Vezi la rugăciunea dela Proscomedie.* Așisderea se roagă biserica pentru

¹⁾ Iproci adecă »etc.« sau »și celelalte«.

cei cari fac ajutori cu bisericile. Caută la Molitfa amvonului la sfânta liturgie: »*Celace blagoslovești*« și la ecteniile după cetirea evanghelii și iarăș la Molitfa Litiei în Liturgieri;

d) După ecteniile Vecerniei la cuvântul: »*Încă ne rugăm pentru arhiepiscopul*« iproci.

Dintru toate se cunoaște datoria legii, care este a se ruga biserica pentru fericita odihnă a celor răpăușați. Trăbuește după aceea a face milă și cu cei săraci, care se izbândește întru ușurarea celor morți. Unde se înțeleg mai ales acestea fapte bune: *a hrăni pe cei săraci* osebit pe cei scăpătați, unii topiți de foc, alții cu altă întâmplare rea păgubiți, care au fost putând trăi, iară acum pier și le stă rușine a cere. *A adapa pe cei sătoși*, care n'au nicide o putere. *A îmbrăca pe cei goli*, *a primi pe cei săraci*, *a cerceta pe cei bolnavi*, *a încălzi pe cei degerați* și alte asemenea, care sunt de folos și pentru cei vii. Câți vor face acestea sunt părtași și ei răsplătirii după chipul, care *neștine ungând pe altul cu unsoare mirositoare, el însuși mai întâi mirosește frumos*. Cu acestea sunt datori pentru ceia, cari au adormit întru Domnul, mutându-se dela noi întru pocăință despre păcatele cele de moarte. Pentru unii ca aceștia folosesc liturgiile și facerile de bine ale viilor pentru cei morți. Deci se cade omului a griji, ca să-și spele păcatele întru aceasta viață cu ispovedanie dreaptă, unde le-au și făcut, pentrucă zice Pravila și ss. Părinți la glava 157 și 158: »*De va muri neșcine având păcatele grele și mari, atunci nu se iartă, că au închis Dumnezău poarta raiului despre dânsul*«. Pentru bogatul zice s. Evanghelie, că se chinuește întru văpăiele iadului și mare prăpaste s'au întărit între cei de acolo și între cari i-au primit ceriurile, cât nu pot să treacă unii la alții mai mult. Dumnezău este milostiv, iară și drept este, cine la ce stăpân slujește, dela acela i-se cade să ieie simbrerie și plată. Foc și apă au pus înainte și au lăsat pe om în voia inimii sale, ce va vrea să aleagă: ceriul sau iadul. Cei care au purtat numele creștinesc și n'au vețuiit creștinește, ci mai vartos au făcut lucrurile întunerecului, aceștia se socotesc împreună cu păgânii, iară la plată mai mult se vor pedepsi decât păgânii, pentrucă au știut voia lui Dumnezău, și nu o au făcut, au crezut și după credință n'au vețuit. Deci de vor invia aceștia întru învierea vieții, adecă creștinii, cari n'au adurmit, ci au murit

între păcate grele, fără de pocăință; așa poate fi mântuit cândva și bogatul și luda, care s'au coborât în fundul iadului. Vezi în Sâmbăta mare la a treia stare. Și întru acesta chip toți cei fără-delege s'ar spăși. Iară zic ss. Părinți, că pe care l-au înghițit iadul și l-au cuprins muncile cele de veci, nu-l vor da afară. Din iadul cel mai de jos nu este răscumpărare. David prorocul a fost izbănit din iadul acesta, însă după pocăința lui, care a avut în viață pentru cele două păcate. Ps. 85 stih 12. Iară cine va muri nepocăit având sfârșit rușinat, din muncile cele de veci nu va scăpa. După moarte nu este pocăință, ci judecată, precum zice prorocul: În cotro va cădea lemnul dela austru, acolo va zăcea. Așadară numai pentru ceice vor muri ispovăduiți, curați de păcatele lor și pricestuiți, apucându-i moartea întru păcat mic și canonul neîmplinit, fiind în calea vieții, pentru aceștia se roagă biserica și sunt de folos facerile de bine a celor vii.

Deci de vor vrea creștinii noștri a ne asculta cu dragoste după cuvântul care am dat, ca să nu facă mâncare și beutură la biserică, voi da laudă lui Dumnezeu pentru fiii ascultării și slujba Moșilor se va face de acum după chipul care urmează:

Mai întâi. Să ducă fescicare creștin, care va putea, prescuri la biserică pe acele zile numite de Moși și preoții la aceea vreme să facă pomenire de obște pentru cei răpăusați la proscomedie scoțând părticică din fiecare liturgie ¹⁾.

Al doilea. Nesmintit să ducă *părăstaș* și *paos* adecă *vin*, *lumină* și *tămâie* și preoții săvârșind sfânta liturgie, îndată, atuncea fiind încă imbrăcați, să cânte slujba Părăstașului dela molitevnic pentru cei răpăusați pomenindu-i pe rând după urmarea pomelnicelor din

¹⁾ În unele comune din vicariatul Rodnei, de pe Someș, prescurile până azi sunt numite »liturgii«. Aceste prescuri au formă rotundă și sunt compuse din 7 globuri numite »oau« așezate în jurul celui de al optulea situat în mijlocul celor 7 și legat de acelea prin un colăcel împletit din aluat. Aceasta prescură se numește »liturgie«. Lângă dânsa se pune necondiționat și »Părăstașul« adecă o prescură mică compusă din 4 oaue așezate în 2 șire, câte 2 într'un șir și șirurile legate între ele prin o împletitură de aluat care se aplică printre »oau« în formă de cruce. În alte comune prescurile sunt fără Părăstaș și au forma lungăreață ovală, compuse tot din opt oaue așezate în 2 șire, câte patru într'un șir, iar între ele împletitură de aluat.

tabliță sau dintr'o *tablă de obște*¹⁾, unde vor fi scriși răpăusații după neamuri lăsând loc să se mai poată scrie și alții după întâmplare, și acest Pomelnic să se păstrează în s. altar. Dumnezeu știe cu adevărat numirea feștecăruia încă din pântecel mîne-să. Iară pentru sprijineala slăbiciunei, a căruia se poate întâmpla, pentru încredințarea din datul folos al pomenirii, să se pomenească morții după numele lor, unde fiindcă preoții mult să ostenesc, li să cade la fiesce Părăstaș câte doi potori, *pentru ca să fie slujba lor cu*

¹⁾ Pomelnic se numește obiectul, pe care sunt însemnate numele celor, ce au să fie pomeniți: hârtia, lemnul. Pomelnicele până pela începutul secolului al XIX-lea, iar pe alocurea chiar și în jumătatea primă a acestui secol, erau de doae soiuri: *Pomelnic privat* și *Pomelnic oficial*. Cel privat și-l făcea o familie oarecare pe o tăbliță de lemn moale: tei, arin, paltin, ba chiar și din alt soi de lemn. Un capăt al acestui Pomelnic avea forma unei tablițe, de care folosesc școlarii; celalalt avea forma unui mâner (coadă, toporiște). Totul era în forma unui mai, cu care bat femeile hainele la spălat, dar de o grosime de abea un centimetru. Pe tabliță se scria apoi numele celor ce aveau să fie pomeniți, dar numai numele de botez: Ioan, Petre, Doce etc. fără a pune și nume de familie. De aceea zice vicarul Halmagi »*Dumnezeu știe cu adevărat numirea feștecăruia încă din pântecel mîne-să*«. De pe aceste tablițe se ceteau numele membrilor morți ai respectivei familii cu ocaziunea sfințirii Moșilor, precum și cu alte ocazii. În partea de jos a tabliței era scris: »*Aceasta tabliță este alui N. lui N. (capul familiei din timpul când s'a făcut tablița), dar iarăș numai numele de botez. La clădirea bisericilor vechi de lemn încă s'au pus atari tablițe despre membrii familiilor contribuente. Cu ocazia demolării bisericii vechi din Poiana Ilvei în 1904 s'au găsit vreo 10—15 atari tablițe, cari fuseseră așezate pe sub cununile edificiului. Fiind însă numai nume de botez, ba unele din ele consumate de timp, negreala ștearsă, au rămas fără vreun folos. Pomelnicele oficiale arau făcute tot din lemn moale în formă de dulap micuț. Aveau câte două uși cu menirea ca ele să acopere câmpul cu scrisoarea. Mărimea dulapului era dela 30×50 cm. în sus, după mulțimea ctitorilor scriși. Fundul dulapului pe partea din lăountru, pre care se închideau ușile, era obdus cu un strat de amestecătură de cretă, pentrucă pe el se scrieau numele ctitorilor, iarăș numai cu numele de botez. Păreții laterali și cel de jos și sus nu erau mai lași (groși) decât 2—3 cm. tocmai cât făcea și grosimea ușilor așezate în țitini în acești păreți, pentrucă acestea închizându-se să se poată răzima pe păretele din fund, cel cu scrisoarea, pe care ușile aveau menirea să o acopere și scutească. Ctitorii se scrieau în 2 coloane, una pentru morți și alta pentru vii. Pe partea dinafară a acestor Pomelnice se desenau în colori sfinți sau scene din istoria sfântă. Sub numirea de »*tabla de obște*« vicarul Halmagi înțelege *Pomelnicele oficiale*. Pomelnicele azi sunt înlocuite cu așa numita »*Carte de aur*«.*

bucurie și la norod de folos, iară nu făcându-o suspinând. Poșlania cătră ovrei cap 13, stih 7.

A treilea. Celalalte prinoase și colaci, cum vor socoti, ori să le ducă la beserică împreună a se sluji cu Părăstașele, ori în sat la nește case de cinste, unde va fi ospățul și masa ¹⁾ moșilor, sau unde și cum va fi obiceiul. Iară unde se va întinde masa, să se facă o sfeștanie și săvârșindu-se slujba mesei pentru cei răpăusați să se isprăvească toate cu cuviință creștinească, iară mai ales în Joia mare, ca să nu se îngreuneză cineva, a putea sta la citirea și ascultarea sfintelor Patimi. Așa va putea feșcece babă săracă a face Moși ducând păraștaș la beserică.

A patra. Pre acelea zile numite de Moși se cade norodul să steie la slujbă și pomenire încât și el să împreune ruga lui cu a preoților pentru cei răpăusați. Aceasta este cea adevărată slujbă și rânduială a Moșilor, adecă datoria legii pentru cei răpăusați. După chipul acesta cine va face Moșii nu va greși, slujba lui va fi primită înaintea lui Dumnezeu și plăcută înaintea oamenilor putând fi fără șcandălă și statornică peste toate veacurile după legea noastră. Șoprurile, pe unde sunt, pot să rămână și pentru alte trăbuințe, precum este ca să blagoslovească acolo Paștile ²⁾ creștinilor și litiile la vremea lor să se facă, sau și osfeștanie la Bobotează neputând a eși la riu pentru vremea și pentru alte asemenea pricine ³⁾. Pentru aceea dacă veți simți frățiile voastre ca să placă norodului la cuvântul meu, care am dat, veți face Moșii după chipul însemnat pe scurt.

Aceasta rânduială să nu se uite!

Năsăud, 5, 1798.

Ioan Halmagi, vicareș.

¹⁾ Cu ocaziunea sfințirii Moșilor femeile făceau și un soi de »pomene« duceau adecă mâncări și și băutură, invitau oamenii săraci și îi ospătau. Obi ceul bun cu încetul s'a corupt și la Moși se făcea de unii și abuz de băutură, încât se prezentau la »Patimi« beți.

²⁾ Cu ocazia sărbătoarei s. Invieri fiecare familie ducea la biserică o pască (pâne), oaue, slănină, sare, ca să fie sfințite prin preot și aceasta sfințire nu se putea face în bisericuțele mici de lemn de pe timpul lui Halmagi, ci afară în cimitir.

³⁾ În secolul al XVIII-lea, ori poate chiar și înainte, în unele comune din vicariatul Rodnei s'au edificat în cimiterii așa numitele »Capelne«, cari nu sunt altceva decât »șoprurile«, ce le amintește Halmagi. Aceste se foloseau

Dat în 25 Iunie 1805.

Cât de mare este călcarea jurământului știți și din sfânta Scriptură și din canoanele cele mari care le au rânduit ss. Părinți pentru ceice își calcă jurământul, și păcat mare este a lăsa muierea și pruncii și ce neodihnire este a-și lăsa țara și moșia sa și a pribegi, a fi pururea în grijă. Pe călcătorii de jurământ îi bat în lumea aceasta, afară din muncile cele de veci, dacă nu se reîntorc prin păreri de rău din inimă. Socotind aceasta preainălțatul împărat ca un preabun al nostru părinte, macarcă după legi călcătorii de jurământ sunt vinovați morții, din inimă le iartă pedeapsa aceasta de moarte și tot felul de pedepse numai că neavând nici un feliu de împedecare de a se întorce îndărăpt și pocăindu-se cu părere de rău se scapă de munca vecinică. Dacă dară cineva nu-i de tot împetrit și pretinde la aceasta iertare de obște, adecâte pardon, din carele scapă și de pedeapsa cea lumească neamul, fomeia și pruncii lui, de pedeapsa care s'au hotărit, ca să li se iaie moșia și să fie de ocară la cei mai slabi și nunumai de aceasta pedeapsă, ci și de cea vecinică, dacă se întorc cu părere de rău, — socotesc, că de va prinde aceasta milă împărătească, cu bucurie se va întoarce. Dreptaceea muierea sa, neamul în tot chipul trăbue să lucre, să trimiță la feciorii și la barbații săi, încă și buna rânduială a arăta, să margă să le spue aceasta milă împărătească, prin care și cei de acasă scapă, și cei fugiți de doae pedepse: din lumea aceasta și din cea vecinică și din cinstea lumii care așteaptă, pe ceice nu se pocăesc. Această dojană dohovnicească și mai pe larg chemând preoții locurilor pe neamul celor fugiți, sau fomeile lor să li-o spue, să li-o cetească mai demulteori în biserică, apoi mai adeseori să meargă la casele celor fugiți, să îndemne ca să facă, ca să întoarcă, ori întru chip ori intraltu să vie îndărăpt, că de nu s'ar strădui ai chema îndărăpt și ei păcătuiesc foarte tare, că celce poate scoate pe altu dela nevoaie, și nu vrea, păcătuiește, și cei mai mare nevoaie de cât a'fi în frică în lumea aceasta, din cele de veci în cealaltă lume. Inșă socotesc, că dacă nu se vor

pentru sfințirea Moșilor. Erau edificate nu în modul comun, cum se edifică șoprurile, ci aveau o formă mai decentă. În mijlocul clădirii se ridica un turnuleț, care era provăzut cu clopot. În Măgura Ilvei, în Ilvamare etc. există atari çapelne și azi. Dela sine înțeles, ruinate.

strădui, ca să se întoarcă, supt acest pardon, îi vor țipa de pe moșii și încă și alte pedepse li se vor întâmpla ca la nește nemulțămitori și nebagători de seamă de mila împărătească. Aceasta din amăruntul să o socotiți și să o citiți pe la casele stăpânești. Pentru aceasta veți scrie aceasta poruncă în protocol frumos, ca să o puteți ceti mai dese ori și scriindu-o, ziua și noaptea să o trimiteți minten la alt sat, căci care preot o va zăbovi să face vinovat a acestei porunci împărătești, care este scris, că întâi să se vestească, apoi să mă înștiințați prin feți, că ce zic neamurile celor fugiți? Faceți dară, Frățiilor, cum veți putea mai mare sârguială, ca să nu ne bage noaue vină la preoți.

În doauerezecișidoile de zile alui 7-ber fiind ziua înălțatului Împărat în care și steagurile cele noaue, cari s'au dat la C. Regiment încă se vor sfinți, trebuie ca nește credincioși supuși a Înălții sale sfânta slujbă cu rugăciune a o închina preamlostivului Dumnezeu pentru fericirea înălțatului împărat și a toată casa lui. Duminecă după sfânta leturgie să va cânta cu evlavie 2 ori slavoslavia cea mare și »Mântuește Doamne norodul tău« de 3 ori, apoi feștecare preot după puțință să facă învățătură la norod despre plinirea datorii spre înălțatul împărat cu râvnă mare precum s'au jurat, arătând că așa vor avea răsplătire și la înălțatul împărat și blagoslovenie dela Dumnezeu. Feștecare preot să cee dela comandașul companii să se facă protocoale pentru cei născuți.

Năsăud, Septemvrie 20 zile 1807.

*

Am căpătat poruncă dela Excelenția Sa D-l Vladică după orânduiala înălțatului împărat din 17 Ianuarie prin General comando în 1 Februarie numărul 1130 dată afară, poruncește frațiilor voastre ca să îndemnați norodu după modru ce s'au zis la sabor să adunați milostenie pentiu orașu Șengrabe (Schön-Graben) și Cason, ce au ars în a 7 zi Iulie, până în sfârșitu lui Octomvre și atunceva nemică așteptând o altă poruncă să trimiteți ce-ți căpăta la Năsăud.

Iulie în 17, anu 1807.

*

De multă vreme, încă până a nu fi alt preot în Măgură, de multe ori s'au simțit, că C. popa George, parohul Măgurii, prin

boală și alte întâmplări s'au tulburat la creeri și s'au schimbat la minte și tocma pentru aceasta slăbiciune a minții, nu atâta a trupului, prin voința Excelenței Sale s'au făcut pe Măgură încă un preot, lui la slujbele cele dohovnicești ajutor, așa cât macarcă cam slab de cap, totuși cât și când va putea să slujască. Dară fiindcă aceea tulburare a creierilor și schimbarea minții așa au crescut de tare, precum se arată din mai multe ale lui și vorbe și umblete și făcute, cât nu i se mai poate îngădui ca să slujască nici o slujbă, pentru aceea dacă se trimite aceasta înștiințare fraților voastre nunumai ca să știți, ci ca și la norod să vestiți dară nunumai în sate, unde umblă el, că-i oprit de patrafir, să nu-i deie nime bani sau alte cele pe slujbe, pe sărăcuste, pe sărindare, că n'are putere a face.

Năsăud 1 October 1808.

*

Circular vicarial din Noemvrie 1815. Alineatele 1, 2, 3, 4, 5, 6 și 7 tractează despre »țidula de cununie« pentru grăniceri, jeleri și țigani adecă despre facultarea căsătoriilor prin vicariat conform poruncii craiești din 1 Octomvrie 1814.

Alineatul 8 și 9 despre liberul consens la căsătorie.

Pct. 10 tratează despre pedecile nimicitoare de căsătorie.

11. Se opresc uspețele, cari se fac în unele locuri până la sărbătorile Paștilor.

12. La bobotează cu crucea să se umble numai ziua.

13. Se opresc șezătorile ca ocazii de immoralitate și tâlhării.

14. Despre jurământul strâmb.

15. Nice o sărbătoare și Duminecă să nu rămâie fără de *catechizație*; care va lăsa aceasta, greu se va canoni, că de nu vor învăța pruncii de mici cu ce sunt datori lui Dumnezeu, Impăratului și celor mai mari, cătră părinți și cătră sine, tot în răutăți vor rămânea și dacă nu vin pruncii, trebuie arătat la tisturi și vicariat.

16. Lovește strașnic în tâlhari, inmorali și special în aborturile voluntari.

17. Oprește să se cumpere ceva dela Moldovenii de sub stăpânirea Turcilor. Din Bucovina e ertat, deoarece »*e mare primejdia zilelor de azi*«.

Pctele: 18, 19, 20, 21, 22, 23 și 24 tractează despre primejdia

ciumei, care s'a ivit în Moldova, dispune ca »cordonul să se păzască ca în vremile primejdioase«. Oamenii, cari vin din »locul Turcului« au se rămână la comanda 20 zile, iar negoțul, de care se leagă veninul ciumei, 40 zile. Toată înbolnăvirea să se cerce prin »fălcer« (medic). Nice un mort să nu se îngroape fără vizită medicală. »Să se ferească toți, cari au neamuri fugite în Moldova, că unul ca acela, care pe afuriș de codomanță (contumață) vine, poate să aducă veninul ciumii și așa ție și la toată casa moarte. Cum îți poate fi drag unul ca acesta, care-ți aduce moarte, cum te poți bucura de hoherul tău, ba mai mult rău încă, că hoherul omoară după judecată, dar celce vine pe ascuns te omoară hoțește.

Care în vremea ciumii lucră așa, au și mai grele pedepse de temniță grea și rea 5, 10, 15, 20 de ani și încă după stările împrejur pelângă temniță se pedepsesc și cu bătaie«.

Ioan Nemeș, vicareș.

*

Cinstiților în Hristos frați!

Viind la urechile Înălțatei împărății, cumcă unii dintre norod crezând în nește scorniri mincinoase, cumcă adecă ar fi slobod a-se duce din țară la alte stăpâniri, se gată unii pe ascuns, iar alții și cu poșuși a-se strămuta sau mai bine a-se zice a fugi la Moldova și în țara Muscăcească înșelați de nește făgăduințe fără de temeii adecă, că vor căpăta acolo case și pământuri și alte bunătăți; nu vă amăgireți nebunește fraților și fiilor, că ceice vă indeamnă la aceasta vă sunt pismași și când vă făgăduesc acestea, încep a vă vinde, că-s colăcari de aceia, care capătă bani și cinste pe voi și pe familia voastă. *Nu-s necăiri gardurile cu plăcinte acoperite, nu-s necăiri mese așternute.* Acestea se capătă cu muncă și cu sudoare. Să lucrăm și să ne ostenim, să ne străduim și să fim credincioși supuși și Dumnezeu ne va da, ne va blagoslovi. Să nu ne speriem, că stăpânesc aceștia ani stărpi ci să ne aflăm buni, să ne întorcem la bine și anii încă se vor îmbuni. Să socotim că atunci când nu dă Dumnezeu, și întralte țări cari-s mai roditoare încă e scumpete și foamete; să socotim pacea și liniștea, ce este în țerile acestea și trăsurile, cari sunt în alte țări. En întrebați de cei, cari au fugit și acuma se întorc înapoi, aceștia vor spune, că-i tocmai alminterelea de cum auziți voi dela

ceice voesc să vă înșele. Ferindu-vă dară nu vă faceți rușine, nu vă faceți cu voia voastră pagubă, nu vă trageți cu tăria la pedeapsă, ferindu-vă de vreme, că dacă veți cădea întru acestea va fi târziu a deschide ochii și a vedea înșelarea. Că unii, care vor prăbălui a fugi sau a se strămuta întralte stăpâniri sau vor ajuta la aceasta pe alții, de hotărâta pedeapsă nu vor scăpa și așa rușinea și păgubirea și pēdepsirea ne va fi în loc de plată pentru ușoara credință și scârba îndrâsnirilor. Aceasta a mea scurtă îndemnare cu dojană în biserică și afară preoții trebuie să o cetească la norod, și la alte întâmplări pe larg să le povestească și să le bage în cap; nimenea să nu zică, că n'au știut.

Năsăud, 8 Iunie 1816.

Ioan Nemeș, vicareș.

*

În o circulară vicariul Ioan Nemeș în 16 Februarie 1817 comunică, cumcă Înălțatul Împărat prin C. Gubernium cu Nr. 10741 din 5 Decemvre a. tr. a rogat pe Excelenția sa D-l Vlădică, ca să deslege dela post întru aceasta vreme de foamete să mănce tot omul cecece are. Deslegarea s'a dat cu data 1 Februarie și acum ca și în 1786, când încă a fost foamete.

*

Acelaș cu data Năsăud 26 Martie 1817 avizază, că Înălțatul împărat a trimis mai multe mii, ca să se cumpere semânțe. Îndeamnă la lucru și pe cei în stare să ajute și pe cei lipsiți cu plugul, ca pe toamnă să poată avea bucate.

*

Tot în jumătatea primă a anului 1817 vicarul Nemeș emite o circulară, ca fiecare preot să-i arete a) câte numărșuri sunt în satul lui; b) câte familii; c) câte suflete bărbătești; d) câte femei acestea numai despre grăniceri. Apoi e) câte suflete de jeleri; f) câți țigani; g) câți au emigrat dela 1 Iuliu 1816 până la 1 Iuliu 1817; h) câți au murit de foame în acest an. Ca astfel să se poată vedea sporul sau¹ descrescerea din 1811, — când¹ încă s'a făcut numerotarea, — și până la 1817.

*

Cu data 2 Iuliu 1817 vicarul Nemeș îndeamnă pe grăniceri să ajute pe cei mai lipsiți dintre ei și să adune milă la porunca mai înaltă,

*

Vicarul Nemeş cu data Năsăud 2 Noemvrie 1817 în baza ordinului împărătesc, precum și cel episcopesc din 21 Octomvrie c. dispune, ca Duminecă în 11 Noemvrie dimineața și la vecernie să se aducă rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu — pentru că a încetat foamea și ciurma, s'a depărtat dela granița țării — cu litie, molitve și paraclise.

*

În 28 Decemvrie 1817 se emite circulara pentru convocarea saborului vicarial la data 8 Ianuarie 1818.

*

Cu data 10 Martie 1818 la porunca Regimentului »*pentru încredințare despre vârsta feșecării școlar din Institut*« vicarul Nemeş dispune, ca fiecare preot, care are atari școlari să trimită la oficiul vicarial fiecăruia Carte de botez, cine știe nemțește să o facă nemțește, cine nu, românește. Se dă instrucția necesară.

*

În 5 Iulie 1818 se comunică în limba germană în copie rescrisul preainalt referitor la cererea pentru a fi îmbunătățită eclejia parohială (portio canonica).

*

În 25 Ianuar 1819 se dă mandat, ca toți preoții în ziua de Vineri 31 Ianuar 1819 să prăznuiască ca mare sărbătoare ziua nașterii Înălțatului Împărat.

*

În 1 Iunie 1819 vicarul dă un ordin circular, despre care zice că nu e permis să stea în un sat mai mult de 2 ore, ci trebuie, ca, sau fătul sau diacul sau însuși preotul să-l ducă la parohia vecină. Ordinul anunță preoțimeii, că Luni în 9 Iunie să fie toți în Năsăud pentru a primi pe »*Excelenția sa D-l Vlădică cel lătinesc*«, care trece spre Rodna. În fiecare comună din drumul său se vor trage țlopotele tot timpul decum intră și până ăiasă din hotarul cutărei comune. Bisericile să fie deschise, dacă ar voi a intra în vreuna. În Rebrîșoara sau în Feldru Excelenția sa va prânzi, deci preoții respectivi rămân acasă. Cinstitul *stareț* Larion din Rodna precum și parohul Niculai din Sângeorz vor rămânea asemenea acasă pentru întâmpări. La reîntoarcerea episcopului, Mercuri în 11 Iunie, aceleași dispoziții.

Circularul din 1 August 1819 în 9 puncte ordonă adunarea de milă pentru diferite localități străine. Mai departe adaugă: »Trei dreptăți îi sunt de lipsă preotului: *paucenia, țidula de cununie și țidula de milă*«. Păucenia de se va pierde, se va afla la episcopie, dar țidula de cununie și milă nu se poate afla. Deci impune păzirea lor cu deosebită atenție. Nice un preot, preoteasă, cantor, cantoriță, făt ori fătoaie să nu îndrăsnească a merge la crâsmă, nice a bea prin târguri în piaș sau dugene. Care preot va veni la Năsăud și nu va cerca pe vicarul, se va pedepsi cu ariște. Arată apoi cum preoții uniți din vicariat au dat 150 de zloți ca să *prăznuiască pruncii din Institut în tot anul ridicarea icoanelor împărătești*. Indeamnă feciorii și fetele, ca să înveță și să cânte cântările ce s'au făcut cu acea ocazie, iară cece este pentru înălțatul împărat să o învețe și cânte și preoții și cantorii.

*

Circularul din 10 Decmvrrie 1819. Intrarea în biserică să fie vara la 7 iar iarna la 8 ore »altminteri de va face cineva, savornicește se va canoni«. Vecernia iarna și vara totdeauna la 2 ceasuri. »Dacă se va întâmpla, că norodul la vremea hotărîtă nu vine, atunci trebuie arătat în raport de câte ori și când n'au venit. *Făgădauele și jocurile în vremea s. liturgii și a vecernii sunt oprite totdeauna, iară în praznicile cele mari toată ziua este oprit jocul cum e Crăciunul, Anul nou, Boboteaza, Paștile, Rusalile*. A doua zi la cele trei e liberă după vecerne. Aceasta trebuie vestit la norod. De n'ar asculta, ci ar juca, atunci nu trebuie luate ceterile, nice a vă ciorti cu tineretu, ci minten întru aceea zi arătați prin făt sau cantor în coace, neașteptând vremea raportului.

*

Circularul din 1 Iuniu 1820. »Nelăsând starea sănătății a ține savor, multe s'au adunaț, care mai pe înțeles se dau cu gura«, deci vicarul convoacă sobor vicarial pe Vineri, 11 Iuliu. Fiind atunci și prăznuirea școalelor, se va face s. liturgie și rugăciuni pentru îndelunga viață și fericită sănătate a preainălțatului monarch și pentru toată strălucita casă a Austriei. Așadară frățiile voastre veți veni Mercuri în 9 la vecernie. Dar pentru grija protocoalelor și a »călăriilor«, să vină și câte un cantor dintre cei ce cântă mai bine«.

11 Iuliu 1820. Strâns s'au poruncit, că nici decum sub mare pedeapsă preoții, cantorii și feții să nu îndrăznească a merge la crâsmă, nici a bea în târguri, altcum greu se vor pedepsi. Se atrage din nou atențiunea.

*

17 Martie 1821. Dispune a-se aduna milă pentru mai multe orașe și sate, iar la fine continuă: »Înălțatul împărat s'a milostivit a porunci, că preoții să învețe norodul, ca să nu fure sare, ba încă și cu puterea iau; arătați-le ce uriciune mare este a fura și încă tocmai dela împăratul, care atâta bine au făcut la grâniceri și de unde se așteaptă încă bine«.

*

1 April 1821. Pentru ca să încete furtul de sare înălțatul împărat a dispus, ca fiecare să-și poată cumpăra sare și cu bani de hârtie, adevă pentru bani de hârtie să poată primi bani de argint și anume pentru 2½ zloți hârtie să capete un zlot de argint, pentru 8 zloți de »țidule« va primi 3 zloți și 15 »crațari de argint și așa își poate aduce o majă de sare«. Locurile unde se pot schimba banii de hârtie în de argint sunt: Sibiu, Uioara, Ocna, Dej, Praid, Brașău și Cluj. Preoții la finea liturgiei să învețe poporul despre datoriile, ce le are față de înălțatul împărat, cătră țară, cătră mai marii săi și cătră stăpânii săi. Aceste datorințe sunt credința, ascultarea și supunerea, ceea ce dovedește cu pilde din s. scriptură.

*

21 August 1821. Înmulțindu-se agendele la oficiul vicarial și neputându-le isprăvi pe acestea numai cantorii și feții din Năsăud, Răbrișoara și Salva, se poruncește, că de azi înainte feșcecare cantor și făt să fie în Năsăud opt zile spre ajutor.

*

Circularul vicarului I. Nemeș din 15 August 1821. După porunca Excelenței sale D. Vlădică din 1 August este sabor mare la Blaj din toată țara, unde trebuie să dea preoții în scris, care e pricina și izvorul, din care s'au stricat și se strică evlavia creștinească și obiceiurile cele bune și cu ce mijlocire s'ar putea iarăș înturna evlavia și așeza obiceiurile cele bune și în ce chip s'ar putea aceste doaua iarăș întocmi. Adunându-se toți preoții dela o

companie laolaltă să se sfătuiască mai deamănuntul și ce vor afla și cum vor afla să puie frumos în scris, numai aceste două punctumuri. Atunci care cum vor isprăvi aceasta sfătuire minten să vie încoace toți dela o companie cu scrisoarea gata neașteptând până vor găta preoții dela alte compănii, la care merge cursușul mai târziu. În August trebuie să fie toate gata. Care nu va veni și nu-și va isprăvi lucrul, să știe, că se va trimite în persoană la Blaj. Din 21 August pot începe a veni, care vor fi gata. Ca mai curund să meargă lucrul acesta, cursușul se trimite numai la preoții care sunt în stățiile compăniilor. Aceștia să-l scrie iute și să-l trimită apoi de grabă, să dea știre la toți preoții din satele compănii, ca să vie cu protocoalele și să-și scrie porunca și să se sfătuiască. Preotul, care a scris, se însemnează, când au scris și când au venit și când o au trimes ziua și noaptea.

Se poruncește ca totdeauna când vor cere cinstitele companii atestat în scris despre botez, moarte sau cununie, să se dea, iară nu fără scrisoare. Ci scrisoarea dela companie să o fie la protocol pentru îndreptarea întâmplărilor.

Răposând în Domnul părintele C. D. preot Dimitrie Căian se dă înainte la feșecare preot să slujască din evlavie creștinească 3 liturgii cât mai curund, în zile proaste pentru mântuirea sufletului acestuia ce atâta vreme a slujit la obște și pe prima Septembrie feșecare să trimită țidula descilinit frumos scris, în care să fie ziua însămnată când a slujit.

*

26 Decembrie 1821. Preoții, cari în 1821 au avut vreo »blagoslovenie« să o trimită cu cantorul sau fătul la vicar, să se adune milă. În 31 Ianuar să se servească o s. misă cu mare evlavie pentru sănătatea și îndelunga viață a împăratului.

*

1 Mai 1822. Cere, ca preoții să facă anumite tablouri despre situația eclejiei. Că adevă că corespunde ori nu prescrișelor mai înalte și ca cantitate și ca calitate.

*

15 Iulie 1822. 1. Se aduce la cunoștința preoțimei, cumcă mijloacele pentru îndreptarea moravurilor contemplate în circulara din 15 August 1821 se vor defini în »saborul cel mare al tuturor

arhierilor, ce se țin de coroana ungurească. Preoții să se roage lui Dumnezeu pentru luminarea minții membrilor acestui sabor. 2. S'au ridicat nește oameni neodihniți și tulburători ai binelui fericirii de obște a cărora învățătură și taine se împotrivesc creștinătății. Care se va găsi în aceasta însoțire, î-și va pierde capul și averea; totasemenea ceice vor ascunde și tăinui atari lucruri. Ba vor conrage și anatema bisericeii.

*

Circulara din 22 Octomvrie 1822. Se regulează strângerea și administrarea milei. Apoi se obligă fiecare preot »ca să-și numere în conștiința preoțească cât tineret are în parohie și anume dela 6 ani în sus necăsătoriti, câți feciori și câte fete, ca să poată ști exact dacă umblă toți ori nu la învățatura creștinească dela Vecernie și așa să poată face rapoarte în conștiință.

*

Circulara din 5 Aprilie 1823. În înțelesul ordinului episcopal din Februar acest an se ordonă, că preotul cu ajutorul cantorului, fătului și *curatorilor* să constate: a) câte fumuri are în parohie, b) câte familii sau părechi căsătorite, c) câte suflete punând deschilinit pe grăniceri, pe jeleri și pe țigani. Acest raport să-l înainteză prin cantori până la 15 Mai. După aceea dispune să se adune milă pentru 7 sate.

*

Circularul din 18 Mai 1823. În temeiul poruncii eppali din 23 April Nr. 15 toți preoții să se prezinte la vicariat cu toate proto-coalele pentru controlă.

*

25 Iuliu 1823. În 4 Iuliu toți preoții să fie în Năsăud la »prăznuirea icoanei înălțatului împărat«. În 5 va fi prăznuirea, în 6 se va ține sabor, la care doleanțele se vor prezenta în scris.

*

Circulara, 27 Iuliu 1823. Se comunică în scris toate cele ce s'au isprăvit în saborul vicarial din 6 Iuliu: 1. S'a făcut învățătură duhovnicească la preoți despre portarea lor; 2. S'a cetit orânduiala vlădicească dată pentru toată dieceza, ca preoții să facă învățăturile creștinești poporului; 3. Că în sărbătorile cele băbești s. liturgie să nu se facă ci preoții să meargă la lucrul câmpului cei de întâi

pentru pildă poporului; 4. Preoții să esplice poporului scăderea și pagubele obvenite din prăznuirea acăror sărbători nunumai în averea indivizilor, ci și religiunei; 5. Pagubele morale și materiale provenite din mâncările (ospetele) și băuturile fără rost dela nunți și botejuni; 6. Nice un preot să nu îndrăsnească a sluji pomul la nunți după apusul soarelui; 7. Umblarea cu crucea să se facă la apusul soarelui; 8. Pomenile să se facă pentru săraci și să nu se prefacă în ospete și veselii; 9. Să nu se înceapă prohodul până nu se va acoperi mortul; să se desveță poporul dela săruturile și îmbrățișările morților; 10. Să nu se permită a fi moașă decât femeile, cari în caz de lipsă știu boteza; 11. Născuții după 1805 să nu se cunune fără atestat, că sunt olțuiți cu vărsat; 12. Reguli pentruca să se împedece despărțirile căsătoriților și procesele lor; 13. Celorce au lipsă de blagoslovenie în ceva spiță oprită să li-se dea de preot scris frumos neamul și atestatul obicinuit și numai decât să se prezinte la vicariat; 14. Preoții să dea învățătură împotriva obiceiurilor femeilor, cari în anumite zile nu fac unele lucruri d. e. a nu coace pâne Vinerea, a nu coasă etc., câtă perdere se aduc economiei casnice cu făcutul zadiilor (pânzăturilor), cu »năfrământile« de mătăasă etc.; 15. Preoții nunumai să nu meargă în crășme, ci se predice contra beției. Domnii tisturi părădea să o ducă la biserică, aceasta va folosi frecventării biserice și va stimula venirea tineretului la catechizație. In raportul lunar preoții să raporteze dacă s'au ținut ori nu sărbători băbești și la ce lucru public s'au obligat oamenii în acelea? Tisturile dat-au părădea la biserică sau ba?

*

Circular, 15 Ianuar 1824. Joi în 31 Ianuar se va face o s. misă pentru îndelunga viață a înălțatului împărat. După misă oamenii la lucru.

*

Circularul, 6 Iunie 1824. Deși poruncă a fost dată pe larg la savorul vicarial, intrevenind un ordin aspru dela episcopie și fiindcă »*ciuma tocmai în satele țării noastre se împuterește*«, se dau din nou Instrucțiuni pentru apărare contra ciumei și acestea în baza celor dispuse de Guvern și de comanda generală, prin cari dispoziții se reintroduce Statarul, că adecă cine nu va observa

strict patenta din 21 Mai 1805. § 3 și 5 »fără nici o milă pe loc se va pușca«. »Cetiți și învățați deamăruntul și învățați de rost, ce v'am spus la sobor în 4 Noemvrie 1815 și dupăceea în 1816 v'am dat și în scris«.

*

Circulara lui I. Nemeș, din 25 Iulie 1824. Înălțatul împărat prin milostiva din 27 Octomvrie 1820 eșită rânduală (ordonă), ca *Sfântul Ștefan* întâiul creștinescul Crai și apostol al țării ungurești, în 20 sau după a noastră socoteală în 8 zile August în tot anul să se cinstească cu sărbătoare legată, care poruncă an de an înoindu-o, prin înaltul crăescul Guvernium numărul 2596 tare a-se păzi poruncește și celorce a o călca vor îndrăzni grea pedeapsă le amenință. Frățiile voastre dară nunumai cum veți căpăta aceasta poruncă veți vesti la norod înțelegându-vă cu Domnii Comandașii stățiilor, ci în 7 zile ale lui August iară veți da cu clopotu și toaca semn de sărbătoare legată făcând vecernia cea mare și puind la norod înainte, că întru pomenirea acestui mare crai, care ca să se întoarne păgânii la creștinătate foarte mult s'au străduit, cu evlavie să prăznuiască aceasta zi.

*

Circularul vicarului Nemeș din 19 August 1824. Jalnică și de pomenit întâmplare s'a întâmplat eri dimineața în *Rebra mare*. Că eșind foc din cortilul Domnului Obârlegman Velican până cătră amiazăzi 10 numărșuri, pelângă pomenitul cortil, le-au întors în cenușă și așa bieții oameni nimic n'au putut scoate, căci au fost la companie, că așa groaznic a fost focul încât Domnul Obârlegman zace pârjolit, căci a căzut hăizașul aprins pe el și Doamna a scăpat fără papuci. Cu un cuvânt toți aceștia au rămas în mare lipsă. De a fost vreodată lipsă a da milostenie și ajutor, acuma e foarte mare lipsă și mare datorie creștinească a se darea. Frățiile voastre cât veți căpăta aceasta poruncă neașteptând sărbătoarea, decât să vă duceți pela oamenii cei mai de frunte și să-i îndemnați că din celea ce le-a dat Dumnezeu să ajute pe acești nenorociți frați ai lor și ce se va aduna, cu grabă să se trimiță acolo pentru goli și flămânzi, fiind în tot ceasul așteptată mângăierea în bucate ori de ce fel, haine bărbătești și muieresti și de copii și în bani. Apoi în Dumineci și sărbători totdeauna îi îndemnați cetindu-le

căzaniile cele despre milostenii și așa am nădejde, că nime nu va fi cu o inimă așa de piatră, cât să nu se îndure cu ce va avea.

*

10 Octomvrie 1824. Imparte teritorul de sus al vicariatului în doauă părți și chiamă pe preoți cu protocoalele la vizită pentru 21 și 22 Octomvrie.

*

8 Noemvrie 1824. Milă pentru 108 case arse la compania a 11, Regmt 2-lea săcuesc, apoi pentru 173 sate păgubite de grindină în varmeghia Șaroșului.

*

2 Decemvrie 1824. Poruncile despre *ciumă* să se cetească norodului în biserică în 7, 14 și 21 Decemvrie adevă în 3 Dumineci.

*

22 Decemvrie 1824. Să se cetească și explice din nou ordinele date despre furtul sării. Tot asemenea despre jocurile și adunările tineretului, atât de stricăcioase.

*

20 Mai 1825. Joi 11 Iunie va fi praznicul ce se face an de an pentru icoanele împărătești. Vineri în 12 va fi sabor vicarial. Bisericile, cărțile și hainele să fie în rând și curate, că va veni la vizită D-l General.

*

4 August 1825. Preoții să nu uite poruncile date în sabor »pentru portarea dinafară, în haine și mâncare și beutură la târguri și când aveți a vă arăta la cei mai mari«. Porunci pentru adunarea de milă. Să se fie porunca dată în 6 April 1822 pentru ștolă, nimeni să nu ceară *argint*, ci numai *hârtie* și nu mai mult decât e prevăzut în »Ștolă«.

*

Circulara vlădicului Ioan din Blaj, din 28 Martie (9 April) 1826. Înaltul crăesc Gubernium întru urmarea înaltei porunci din 7 Ianuar a. c. eșită sub Nr. 1563 ne poruncește, că preavestita s. apostol Pavel biserică din Roma în 1823 a douăoara prin foc atâta s'au păgubit, cât trebuiește din nou a-se zidi. În feștecăre sat într'o Duminecă norodul să se indemne a da ajutor pentru zidirea acelei biserici, de toată lumea pravoslavnică cinstită. Așa deosebit

însemnând, ce va da norodul, și ce vor da preoții, ce se va strânge să se trimită la episcop și prin trânșii la numitul loc. Care milostivă poruncă pentru statornica milișie prin General Komando împărțită aicea o alătur. Dreptaceea aceasta preamilostivă și din evlavia cea împărătească către scaunul apostolicesc eșită poruncă o vei vesti și a se vesti vei rândui, ca Dumineca a III-a după Paști să se vestească și ce se va căpăta, — după mai în sus însemnatul tip însemnând, — până în sărbătorile Rusalilor vei trimite în coace. Al frații tale de binevoitor vlădică Ioan.

Formular. Noi mai jos iscăliți dăm la acest scop lăudat și sfânt cu voaia sătenilor din lada bisericei 2, 3, 4 sau 5 zloți, dintra satului 2, 3 sau 4 zloți din voaia noastră atât, vestindu-ni-se prin milostiva preainaltă voință împărătească, stârniți fiind prin și din temeiul creștinesc. Sign. N. N. paroh, N. N. cantor, N. N. făt, N. N. curator, N. N. birău, N. N. jurat, N. N. șetzmann, (Schätzmänn). Vidi N. N. Stations Comandant. Vineri în 28 l. a. c. toți preoții să fie cu mila Romei în Năsăud.

*

In 11 August 1826. Parohul din Rebrîșoara Grigore Pop cu subscriere proprie adresează un circular confidențial preoțimei, prin care o roagă, că fiecare preot cu deadinsul să cerce a afla dela oamenii bătrâni, — dar prelângă atestate legali, — *ce dotațiuni au avut preoții din Vicariatul Rodnei în timpurile trecute*, înainte chiar de tabăra Turcului. Lucrul să se facă în taină, ca să nu fie împedecat de răuvoitori. Toate acestea în urma înțelegerii avute în saborul vicarial, ca să poată face cerere la locurile mai înalte, că preoțimea să nu fie scurtată în drepturile ei.

*

6 Decemvrie 1826. Convoacă sinod vicarial pre 15 Decemvrie c. Când dispăre ceva din biserică, să se avizeze oficerul. Lucrurile aflate nu se publică în biserică până nu se înștiințază la oficer.

*

22 Ianuar 1827. Luni în 31 Ianuar e ziua nașterii împăratului Francisc. Să se facă serbătoare, să se servească s. misă. *Tineretul să joace*, deoarece e praznic de veselie și e mai recomandabil ca în serbători. Din încredințarea Mării Sale D-lui vicarăș: *Ioan Mărian*, profesor.

*

Circularul vicarului Nemeș din 27 Februar 1827. »Căpătând jalnica înștiințare, că în Șieuț Vineri în 25 a nimicit focul 20 de case, 13 șuri, 24 grajduri și 10 șopruri cu tot ce oamenii au avut în ele și așa bieții oameni au rămas la lipsa cea mai de pe urmă«, dispune adunarea de milă.

*

26 Mai 1827. Dupăcum sunt instrucțiunile date în anii trecuți, în 8 Iunie să fie preoțimea seara la 6 oare în Năsăud la praznicul icoanelor, care va fi Joi în 9. Vineri în 10 va fi sabor. Cine nu va veni se va pedepsi cu 25 zloți.

*

20 Iuliu 1827. Duminecă în 24 Iuliu c. preoții vor sluji acasă de noapte utrenia și s. liturgie. La 8 ceasuri toți să fie în Rodna aducând cu ei cele mai frumoase haine. »Pruncii cei mai mărișori cari știu cânta, cari au fost și sunt în școală în Sângeorz și ceice au fost de un an în Institut și știu cânta *versul Înălțatului Impărat* să se găsească Sâmbătă după amiaz la Rodna, ca să se mai prăbăluiască în cântare«.

*

Circulara vicarului Ioan Nemeș, din 8 August 1827. Venind dela Cinstitul Regiment, să la Batailioane Vizitirung s'ar fi ponsluit grănicerii, că preoții noi trag mai mult decât stă ștola, iarăș vi se aduce aminte porunca mai de multe ori procețită, că nimene să nu ia mai mult decât stă în ștolă și care va lua mai mult nunumai că va întoarce îndărăt, ci se va și canoni. Ce slujbe se cuvin la îngropăciuni, la botez, la cununie și la celelalte trebi duhovnicești stă hotărît în Molitevnic și pentru aceea hotărîtă slujbă e hotărîtă și așezată și ștola. Nimănui nu-i slobod a pune alte și mai multe slujbe decât stau în Molitevnic la o trăbuință dohovnicească și așa nice nu poate cineva cere mai mult decât stă în ștolă. Și tocmai de ar pune mai multe și alte decât stau în Molitevnic, nu poate fără canonire a pofți mai mult decât stă în ștolă fără răspicata voință a poporenilor și slobozirea celor mai mari bisericești. Așadară tocma de ar și pofți vreun sat, ca preoții să pue mortul de 3 sau de mai multeori jos, să-le facă ecteniile de mort, să-le cetească apostol sau evanghelie și la groapă evangelia lui Lazar, să le facă predicăție și să le ceară ertăciuni, să nu îndrăznească

nimene de acest fel a face. Că tocma de or și face ceva de acestea, ce nu stau în Molitevnic, n'au drept nici nu li slobod a cere ceva pentru ele. Fără care sat va voi a-se îngropa cu mai mare pompă, deie-ș voința sa prin Companie la C. Regiment, de unde venind la vicariat, se va orânduie ce va fi cu cuviință și drept fără scurtarea slujitorului și a poporenilor. Până atuncea, precum s'a zis mai sus, feșce care slujitor are aș face slujbele sale numai precum stau în Molitevnic și numai ștola hotărită a o pofti pentru ele. Prin aceasta poruncă dară se strică toate obiceiurile despre partea preoților și a poporenilor, ca ei să poftească alte și mai multe slujbe, decât stă în Molitevnic și preoții mai multă ștolă pentru ele se poftească. Aceasta trebuie să se păzască fără deschilinire la bogat or sărac; că mulți vor voi a se îngropa cu pompă și să făgăduesc, că vor plăti, după aceea nunumai nu plătesc, ci se și ponosluesc, că-i trag preoții.

*

14 Septemvrie 1827. După orânduiala Excelenției Sale D-l Vlădică din 2 Septemvrie Nr. 920 se poruncește, ca Duminecă în 20 în toate bisericile să se facă slujbă pentru îndelungata viață a preainalt și preamilost. Impăratului nostru Francisc și împreună pentru înflorirea statornică și fericita stăpânire a Înălțatei familii austriace, care în 3 zile Septemvrie s'au plinit 300 de ani decând întâi au început a stăpâni țara ungurească. În care Duminecă norodul îl veți învăța datoriile, care să cade să le aibă cătră Impăratul și cu atâta mai vârtos, că din vremea, în care aceasta preainălțată Curte au început a stăpâni, au început și neamul nostru a-se ridica prin primirea s. Uniri, prin înzestrarea acestui scaun, prin ridicarea școalelor și alte nenumerate bunătăți cătră neamul nostru. Așadară de Vineri încă veți da de știre la C. Comandași și la norod, ca aceea slujbă să-o înalță Măr. Dumnezeu spre zisul sfârșit și mai înainte de a-se începe s. slujbă trebuie vestit la oameni spre ce sfârșit. La slujbă să se cânte cele mai înainte poruncite pentru înălțatului împărat.

*

26 April 1828. »După poruncile saborului din 19 April poruncește D. vicareș, că de aci înainte nici un preot să nu îndrăsnească a lua pentru instanța făcută în cauză de căsătorie

la Excelenția Sa sau la D. vicareș dela grăniceri mai mult, fără dela cel mai bogat un zlot, dela cel sărac 30 cr. W. W., dela cel de tot sărac nemica, care spre însemnare se dă înainte. Din porunca D. vicareș: *Iosif Lupșai*, jurat¹⁾.

*

23 Noemvrie 1828. In baza ordinului crăescului Guvern din 10 curent Nr. 11132 comunicat cu ordinul eppal din 13 curentis Nr. 980 în toate bisericile au să se facă rugățiuni pentru depărtarea ciumei care s'a ivit în o parte a »maerilor« (oștezelor) Brașovului. Demândă observarea de toți a regulilor date.

*

19 Decemvrie 1828. Conform dorinței clerului exprimată în sabor s'au trimis la Blaj o delegație de preoți cari a sușternut »instanța«. Au scos apoi din arhiva eppală copiile »Consignaționului« porțiunei canonice. Fiecare preot il va decopia, apoi se va autentica de vicariat și copiile aceste se vor păstra în arhiva parohială, iar originalul se va retrimite la Blaj.

Grigore Pop, paroh, actuar²⁾.

*

15 Martie 1829. Noul comandant al Regimentului, colonelul nou numit, când va face vizitățile pe sate, să aple bisericile curate și în laontru și înafară și și cimiterile, apoi căsile și ogrăzile preotești.

*

2 Mai 1829. Conform ordinului comandei generale din 18 April Nr. 302 apoi a Regimentului Nr. 722, Duminecă în 12 Mai adecă în Dumineca Samarinenci se va face mulțumită lui Dumnezău cu tot poporul pentru fericita alegere a patriarhului, capului pravoslaviei creștinești Evlavie al VIII-lea (Pius al VIII-lea).

*

7 Iunie 1829. Conform poruncii Regimentului »praznicul înaltelor icoane« se va ține Joi, în 13 Iunie. Vineri în 14 sabor vicarial, la care se vor aduce protocoalele poruncilor și »Urbarial-Bogen«.

*

1) Cine a fost acest Iosif Lupșai, alias Buta vezi Monografia comunei Poiana pag. 233 și 234.

2) Grigore Pop a fost parohul din Rebrîșoara, tatăl lui Ștefan Pop.

Episcopul Ioan din Blaj în 19 Noemvrie 1829 publică indulgențele plenare emise de Pontificile Pius al VIII-lea și îndeamnă pre credincioși să se facă membri la societatea »Fondația leopol-dină« pentru misionarii americani.

*

20 Iunie 1830. Din ordinul preainălțatului împărat preoții să publice în biserică și afară de biserică, cumcă în momentul ce se ivește vre-o boală atât la om cât și la animale, numai decât să avizeze medicul, altcum anevoie ori nici decât nu pot ajuta. Preoții să premargă cu pildă. Înălțatul împărat a întărit orânduiala ocăr-muirei, ca în acest Regiment curații grăniceri să nu plătească taxa oltuirei cu vărsat, iară ceialalți jăleri, *aurari*, băieși și toți provincia-liștii să plătească un husoș de argint și aceasta totdeauna se va cere dela mire, nu dela mireasă. Așadară popa mirelui niciodată să nu îndrăsnească a da țidulă pentru cununie, pânăcând va da mirele 20 de creițari argint și aceia îi va însemna să se trimită. Aceasta se va ține dela data întâie Iulie a. c. Taxa aceasta se va încassa dela toți cununații dela anul 1816 începând.

*

23 August 1830. 1. Deși în saboară s'au dat instrucțiunile necesari, cu toate acestea tablourile despre mila adunată nu sunt corespunzătoare decât cel din Ilvamică, Feldru și Rebrîșoara. Se dau noave instrucțiuni; 2. Până la finea lui Septemvrie să trimită fiecare preot tablou despre țărani jăleri, țigani sau băiași cununați dela 1816 înainte. Dela cei din 1816 să trimită de fiecare 10 cruceri, dela 1817—1824: 40 cr., dela 1825 până acum 20 cr. de argint; 3. Dela cine are cartea »Neofit« scoasă de un jidov »Damal«, ce s'au făcut creștin și călugăr, care s'a tipărit în Iași sau București, să o confiște și trimită la vicariat până în 31 August c. altcum va urma grea canonire conform mandatului împărătesc din 23 Ianuar 1830, Nr. 187; 4. Unde nu-i »*Cuvântul pastoresc*« din 1811 să se scrie dela satul vecin așa, că pe sfârșitul lui Octomvrie feșcecare preot să-l poată arăta.

*

7 Noemvrie 1830. Mutându-se bunul și milostivul nostru episcop Excelenția sa Ioan Bob din lumea aceasta la cele cerești, în 20 Septemvrie 1830, afară de milostiva rânduială a p. o. s.

scaon arhieresc din 1 Octomvrie 1830 dată și din datorința noastră către marele nostru arhieriu mulțămire, Frățiii voastre veți sluji s. liturgie în 21, 22 și 23 Noemvrie a. c. pentru odihna răposatului marelui nostru părinte Ioan Bob, iară Duminecă, a treia zi dintru acestea, după s. liturgie se va cânta Prohodul preoțesc pomenindui-se numele la toate ecteniile, trăgându-se clopotele de 3 ori în fieșcecare dintru aceste trei poruncite zile, veți face cu toată evlaviază pomina cea mai de pe urmă dând mai înainte de știre la norod.

*

Circularul din 14 Februar 1831. Auzind eu că s'au scornit nește cuvinte goale și povești fără nici un temei, care umblă și se poartă din gură în gură și precum acestea sunt toate fără temei, așa și cei care le scornesc, am judecat fără zăbavă, frățește a vă sfătui și isprăvicesțe a vă și orându-i, că nunumai inșivă și familiile voastre de unele bârfele ca acestea să vă feriți de aceasta cuiva și undeva a povesti, sau ori în ce chip a le talmăci sau a le reșcira, să nu îndrăsniți. Pentrucă sau veți povesti și spune la oameni proști și nepricepuți, au la oameni mai cuminte și învățați, sau la unii răi și vicleni. Cei de îniași din prostie și nepricepere sau nu vor pricepe, ce vi voaia, sau altmintrelea vor pricepe și altmintrelea vor povesti și ei la alții și așa vă vor socoti ca pe nește bârfitor nemernici. Iară la cei de a doilea socotind și cumpănind spunerea voastră, sau mintea și înțelepciunea lor cu stările împrejur, veți li de răs și de batjocură. Iară cei de a treia din răutate și viclenie povestirile voastre altmintrelea le vor talmăci, în partea rea le vor suci și învârti, ca să vă facă scârbă. Așadară nunumai nu vă faceți povestitori de scorniri, al căroră temei nu-l știți, nici o întrebare de ele nu veți ști, de unde și de ce să vă apucați, ci nici să le ascultați bucuroși și mai puținel încă cu plăcere. Pentrucă prin neascultarea scornirilor scapă omul de viclenia și înșălarea altora. Ba înșăși scornirile din viclenie prin neascultarea și nebăgarea în samă a lor, acestea iar se sting. Așadară, ca să nu ne judece alți oameni slabi foarte, iară parte să nu ne facem de răs și de batjocură la alții, și ca să nu dăm în ceva scârbă, să nu ne cuprindem cu nește povestiri sau ascultări sarbede și necioplite, ci să purtăm grijă, cum mai bine ne-am porta și plini datoriază statușului nostru duhovnicește și lumește și

cum mai bine ne-am putea chivernisi și spori gândul găzdușagului nostru și cu pilda acestor doae să îndemnăm și să povățuim poporenii noștri spre plinirea diregătoriei statusului nostru și la sirguinta lucrului și evlaviei, frica lui Dumnezeu, la credință cătră In. Impărat și la ascultarea celor mai mari. Acestea sunt temeiurile prin care însoțirea omenească se câștigă și se ajunge la fericirea și din lumea aceasta și din cea vecinică. Alte griji să le lăsăm pe cei mai mari ai noștri, cari privighează pentru noi. C. Regiment are și poartă grijă pentru noi, pentru binele și fericirea grănicerilor și privighează ziua și noaptea pentru bunăânduială, pacea și liniștea nunumai a Regimentului ci și a Ardealului. C. Regiment vede de departe și știe, cu mult înainte de am putea noi batăr gândi, pricinile viitoarelor întâmplări și așa de ar fi ceva, noi am fi cei de întâi în numărul C. Regiment, care am vedea ceva semne de oreșcare și ceva îngrijorare. Dar de aceasta nu-i nici un semn. Așadară într'un timp când — laudă preamilstivului și preaputernicului Dumnezeu — noi suntem în pace, liniște și odihnă, a crede bârfelilor sau a-și închipui ceva frică, e o mare nepricepere și o mare slăbie. Iară a scorni și a împrăștia vorbe și a povesti întâmplări, prin cari în inimile oamenilor, batăr a celor mai de rând, s'ar naște gânduri străine și îngrijare despre neplăcute și primejdioase viitoare întâmplări, ar fi o îndrăznire tocma oarbă, ba tocma răutate de mare pedeapsă vrednică.

La mulți, că au grăit, au vorbit au povestit, iară la puțini, căci au tăcut le-a părut rău; zicând dară Tată, care ești în ceruri nu ne duce în ispită, ferți-vă de ispită, ca să nu cădeți întrânsa.

Aceasta aducere aminte punându-o la protocol să adunați fețele bisericesti și curatorii și deamăruntul și de mai multe ori cetindu-se și bineînțelegând-se să învățați norodul incredințat la toate și ferți-i, ca să nu cadă în ispită. Iară mai bine să vă învățați povățuind și ferind prin pilda preoților și a celoralalte fețe de beserică căci aceasta s'au zis la toți și la feșecare.

*

Circularul din 8 Iuliu 1831. După descoperirea C. Regiment din 16 Iuliu 1) Nr. 1472 s'a milostovit înălțata c. c. general comandă

1) Circularul poartă data după calindarul vechi Iulian, iar scripta Regimentului după cel nou gregorian.

în 8 Iuliu T. 810^a rându, (fiindcă groaznica boală *colera* din țara Galiții tare s'au lățit, au intrat în Bucovina, iară mai tare în țara Moldovii, unde tocma în lași de tot pustiește, au trecut, ba și în țara rumânească, în Craiova s'au vârat) că dela granița Bănatului toată granița de către Craiova, Țara rumânească, Moldova și Bucovina și Galiția să fie cu cordon întărită și încă după a treia treaptă, ca în cea mai mare primejdie, și că oricine ar îndrăzni acest cordon pe ascuns să treacă, cu ștandrecht pe loc cu moarte să moară. Veți vesti și învăța norodul, ca nime să nu se poarte cu neștiință, că tare să se ferească să nu se puie. în primejdie ași perde viața. Care trece peste cordon aduce răutate și moarte la ai săi și la toată țara. Mai vârtos îi învățați și îndemnați să nu locomească la munți după sare ¹⁾, unde merg și Moldovenii și așa mestecându-se cu ei să aducă aceasta grozăvie în țară. Cetiți și procetiți la norod toate dela mine date mai în multe rânduri despre ciumă porunci și învățături, cum le aveți la protocol, ca așa mai tare să se îndemne norodul a-se feri dela primejdia mare și să se străduiască toate rânduielele dela cei mai mari date numai pentru frică, ci mai vârtos pentru pierderea sufletului, ale păzi și a nu le călca.

Aceasta poruncă cu mare grabă să se trimită ziua și noaptea, ca pe Duminecă de nu la liturgie, batăr la vecernie, să se vestească la norod.

*

3 Septemvrie 1831. Trimite 3 formulare pentru înaintarea cazurilor de naștere, cununie și moarte și da instrucțiunile necesari despre folosirea acestor formulare. Se ocupă apoi de *coleră* și îndeamnă pre norod la rugăciuni. »Școalele lătinești și normalicești în toate gimnaziurile din Ardeal și așa și la Blaj stau închise, așadară până la altă binevoitoare înaltă orânduială nime nu se ostenească a tropăda înzădar«.

*

26 Ianuar 1832. Preoții cari nu-s dascăli să meargă în toată Vinerea la prunci să-i întrebe și să-i îndemne la învățătură.

*

Circularul din 7 April 1832. Milostivindu-se Preainălțatul împărat, ca un preabun părinte a supușilor săi, spre rugămintea

¹⁾ Să nu ducă sare la vite în munții învecinați cu Moldova.

clerului, care într'al doilea an jălește strămutarea stăpânului său arhieru la cele vecinice și cu neodihnă dorește ridicarea altui cap, stăpân și arhipăstor a turmei ce săraci rămasă, a învoi și a rându, că *clerul după vechiul obicei să-și aleagă alt păstor* și arhieru povățuitor, e de lipsă dară și se poruncește, că fieștecare preot în rugăciunile sale, mai vârtos la s. jertfelnic, să se cucerească în sine, ca să ne lumineză Dumnezău mintea și să putem da și nimeri de un bărbat destoinic a paște și a cârmui o turmă așa mare alui Hristos. Și deoseb se poruncește, ca Miercuri în 13 April fește care preot să jertfească s. liturgie lui Dumnezău chiar și singur spre acest sfârșit, ca întru toate să ne lumineză Duhul sfânt. Apoi fieștecare preot fără mântuință (afară de o boală mare) să fie pe Vineri în 15 zile dimineața la 6 ceasuri la sfânta liturgie în biserica Năsăudului. Așadară fieștecare, dupăcum îi este depărtarea locului, așa să și pornească.

*

Circularul din 3 Septemvrie 1832. Pe Lunea venitoare, 5 Septemvrie, fieștecare preot să aibă grijă, ca bisericile să fie frumos curățite pe din lăontru și pedinafară; așijderea și cimenterile. Iară, dupăcum veți auzi, când va veni Excelenția Sa D. Comand-General toți preoții din celelalte ștații să vă adunați la companie îmbrăcați frumos, spălați, cismele unse, părul peptănat. Și căsile preoților să fie bine curățite cu ogrăzi cu tot, ca să nu se afle la oarecareva ceva greșală, căci unul ca acela greu se va canoni. Protocoalele să fie de față la cantor, care să stea departe de preoți, așa însă ca să-l vadă, că de s'ar pofti, minten să le aducă la preotul său.

*

Circularul din 10 Septemvrie 1832. C. în Hs. Frați! Razele purtării de grijă cei dumnezești răsipind îngrozitorul nor, ce era toată țara noastră în jale să o îmbrace, spre a aduce mulțumită ne îndeamnă. Adecă:

O unealtă a deavolului cu numele Raindel cugetă cu inima turbată să stângă lumina și nădejdea țarei, pe fiul bunului nostru împărat Ferdinand, încoronatul crai a Ungarii și din trei piștoale, ce avu umplute, unul îl slobozi asupra tânărului Crai, însă se păzi nevătămat. Atunci al doilea îl slobozi în gura sa să se omoară, ci glonțul rămase în cerul gurii. Atuncea al treilea vru să-l slo-

boadă asupra celuice a vrut să-l prindă, însă nu s'au slobozit și așa prinzându-l e în ariște spre dreaptă izbândă.

Pentru aceasta deosebită pronie dumnezăiască feștecare paroh a Decezului nostru, după trimiterea poruncii, va face cunoscut norodului, precum în Duminica cea mai deaproape să va aduce jertfă de mulțumită lui Dumnezeu. După sfârșitul s. liturgii se va cânta lui Dumnezeu mărire. După sfârșitul cântărei preotul va zice cântările sau rugățiunile care sunt rânduite a-se citi la litie în pridvor, și va învăța norodul, cât de mare datorie avem a ne roga lui Dumnezeu pentru fericirea stăpânilor și îndelungata viață.

*

30 Septembrie 1832. Pentru sănătatea și fericita călătorie către Beci a Mării Sale prealuminatului nostru numit Vlădic Domnul Domn *Ioan de Lemeni*, precum și pentru buna aflare, norocoasa întimpinare și primire în Beci și pentru fericita înturnare la scaonul său, feștecare preot Miercuri în 5 Octomvrie 1832 să slujască o s. liturgie și să închine jertfa și rugăciunile spre acel sfârșit.

*

Circulara lui Teodor Pop, canonic și capitular vicar, din Blaj la 20 Septembrie 1832. Prea C. C. și C. C. Domni și în Hristos frați Decani, vicareș, protopopi, viceprotopopi și administratori a eparhiilor diecezului Făgărașului dar și milă dela părintele luminilor prin Is. Hs. Domnul și marele nostru Arhiepiscop!

Toată bucuria să aveți, Frații mei, că dar desăvârșit s'au pogorât peste noi dela părintele luminilor arhiepiscopul nostru Is. Hs. Plângerea, jelea și lacrimile noastre cele pornite din mutarea la cereștile locașuri a Excelenței sale Ioan Bob prin 46 ani a fostului arhiepiscop, predulcelui nostru părinte, astăzi le-au șters dela ochii noștri și intristarea noastră s'au întors spre bucurie, că nu ne-au lăsat pe noi săraci, ci prin milele mării sale ne-au cercetat pre noi din înălțime, că au mișcat inima preînălțatului, preafericitului Francisc împăratului Austriei, preamarelui nostru prinț și crai apostolicesc, a ne dăruit noave arhiepiscop pe Măria Sa prealuminatul și preacinstitul Dn Ioan Lemeni, pre carele în milostiva rezoluție din 23 August a. c. luând la dreaptă socoteală ale lui necurmăte ostenele și lucruri, care din ceasul, în care a primit darul preoției din anul 1805, 1 Octomvrie cu mare credință, cu osebită evlavie

și preainaltă înțelepciune, cu zel apostolicesc, cu învăpăiată dragoste întru acest mare diecez în viaa Domnului Savaoft le-au săvârșit și le săvârșește; îl și numește episcop clerului unit în Diecezul Făgărașului preste marele principat al Ardealului și a părților și împreunate. Și primind Măria Sa noul nostru episcop dela Înălțatul și Crăescul Gubernium milostiva rânduială din 14 Septemvrie subt Nr. 617 să meargă în Viena precum au și pornit în drum, datornicește vi să orânduiește a vesti prin eparhii:

1. Că preoții de aici încolo în toate slujbele bisericești să pomenească pe noul arhiereu *Ioan*.

2. Pentru a înaltului împărat și a noului acum numit arhiereu *Ioan* viață, înțelepciune, tărie, putere, sănătate statornică și neschimbată, pentru fericita s. tărie în biserica lui Is. Hristos spre bucuria clerului, spre mântuirea neamului în trei Dumineci după olaltă mai înainte de s. liturgie dojanind și poporul ca împreună să ceară darul duhului sf., Impărate ceresc să-l cânte de trei ori, după aceea să aducă jârfta cea neintinată, cu fierbinți rugăciuni împreună, iară Arhiereului nostru cel mare deadreapta părintelui din cer să trimită peste apostolul său, dăruiatul nou Arhiereu mângăitor pre Duhul Sfânt, pre Duhul adevărului care să ni-l sfințească, să-l întărească și să-l învețe toate acelea ce au grăit Isus, ca și dânsul pre noi să ne lumineze și să îndrepteze picioarele noastre în calea păcii.

Care evlavnicilor rugăciuni comentat sum al preac. frațiilor voastre gata spre servire în Hs. frate *Teodor Pop*, canonic și capitular vicareș. Blaj, în 20 Septemvrie 1832.

*

Circularul vicarului Nemeș, din 22 Ianuar 1833. La dorința colonelului dispune, că ziua nașterii împăratului în 31 Ianuar să se serbeză cu mai mare fast ca până acum participând adecă și miliția și având să dea în decursul ș. mise de 5 ori salve. ||

*

2 Mai 1833. Porunca dată prin feji, cumcă Vineri în 5 să se facă slujbă pentru neploare, deoarece unii preoți vor fi la târg, să modifice astfel, că Duminecă în 7 Mai să se cetească molitfele la neploare după s. liturgie, iar Miercuri în 10 și Vineri în 12 dimineața să se cetească s. misă, apoi eșind la vreun loc apropiat

sau la vreo cruce (răstignire) cu tot norodul cu bună rânduială trebuie isprăvită toată slujba la neploare, înțelegându-vă de bună vreme cu D. D. comandași a satelor și cu bătrânii.

*

Circularul vicarului Ioan Nemeș, din Năsăud 21 Ianuar 1834.

Afară de anii trecuți întru acest an au venit în 4 rânduri aspre, milostive înalte și preainalte porunci pentru portarea Protoacoalelor. Rânduim: 1. Inducerile să se facă conform instrucțiunilor după formulare. 2. *Dela prima Ianuarie în coace protoacoalele să se scrie cu litere sau slove lătinești adecă vechi rumânești nu cu acestea sârbești*, că puțini sunt care nu știu, și care nu știu, pot, în tot satul, afla scriitori. 3. Totuși nime să nu îndrăsnească a scrie numele parohului sau a popi slujitor, fără el însuși trebuie să și-l scrie, cum va ști. 4. *Să nu îndrăsnească nici un preot mai mult a cununa pe cineva Dumineca* și așa să vestească la poporeni, că pe alte zile au de a se găti la cununie ori în ce zi vreau în săptămână afară de Miercuri sau Vineri, *când nu-i hârț*. 5. Așa să computeză preoții timpul vestirilor, că — cât va fi cu puțință, — într'o zi mai toți să se întrebe despre învoire, ca să nu se mărească fără temei scrisoarea în protocol. 6. Așa trebuie chibzuit, ca să iasă vestirile în Dumineca hârțurilor, că atunci și Miercurea și Vinerea fără scandală se pot cununa, ospăta și carne mânca. 7. Țidulele de cununie să nu rămâie; mărturisesc în cunoștința preoției, că nu vor căpăta slobozie la cununie, și drumul îl va plăti preotul scriitor, ba se va și canoni. 8. În țidulă să fie numele, porecla, vârsta, soartea. 9. Să stee în ce zi s'au vestit? 10. În ce zi s'au ispoveduit și cuminecat? și 11. În ce zi s'au întrebat despre voință?

Aceste toate deamăruntul trebuie pusă în țidulă, ca să nu se ostenească și cheltuiescă bieții oameni înzădar. Trebe și vestite, ca să se ție, ca nucumva la o întâmplare să pue vina pe popa, că nu le-au vestit, că atunci popa le va plăti toată osteneala și cheltuiala.

*

Circularul vicarului Nemeș din 20 Marte 1834. 1. Înalta orânduială, că deaici înainte protoacoalele să se scrie cu slove vechi românești, a noastre strămoșești, care se zic lătinești, ba și toate scrisorile de ceva diregătorie, o ați auzit și o știți. Așadară

dela prima Mai tot ce veți scrie în coace sau la Blaj, să fie așa scris, cum e porunca. Străduiți-vă dară a vă deprinde întru acelea litere, că tocma de veți scrie și cu greșală, nu face nimic, că începutul e cam cu greu. Spre mare ușurare a învăța a scrie bine se trimite acesta dela preaosfințitul Scaun arhieresc venit formular, după care trebuie să vă îndreptați. Pentru care sfârșit feșecare preot să-și-l pue la protocol. Și cantorii trebuie să învețe așa a scrie, ca să poată ajuta pe preoți. Ba unde nu știu preoții scrie, să poarte ei protocolul și popa să-și scrie numai numele cu a sa însuși mână. Să nu îndrăsnească nime a face vreo slovă în proto-coale fără însuși preotul; unde nu ști, nu e slobod alții să scrie fără cantorul. Așadară să nu îndrăsnească de aci înainte preoții a da Protocolu la alții în mână să scrie nice într-o întâmplare.

2. Primăvara toate gazdele de treabă își curățesc casele, șurile, grajdurile, tocmeșc gardurile și î-și mătură și î-și netezesc ograda. Aceasta-i poruncă dela cei mai mari. Mare rușine este pe un preot și un sat, când casa cea de obște a tot satul adevărat s. biserică și țințirumul ei, unde se odihnesc trupurile moșilor săi, și a feștecăruia va să se așeză, să rămâie nesocotite, necurățite, netezite și neîngrădite. Un preot ca acesta are de a da samă nunumai înaintea lui Dumnezeu, ci și a celor mai mari. Așadară cât vor căpăta preoții aceasta poruncă, minten să se înțeleagă cu bătrânii satului și cu coratorii bisericii îndemnând tot norodul la acesta lucru de cinste și frumos și deîmpreună rugând și pe cinstiți D. D. Comandași a satelor, ca să stee întru ajutor și pe cei leneși să-i și silească la acest lucru cuvios, care și prin poliția dinafară se poștește. Preoții dară vor arăta, ce au lucrat și cum s'au așezat toate cele de lipsă la țințirimuri și la biserici? Mare rușine ba și urgie va cădea pe un preot, ce nu va îndemna satul la aceasta și mare rușine va fi și la un sat, care n'are atâta simțire, cât de a sa biserică să aibă de grijă și locul cel de odihnă să nu-l lasă părăsit. Venind dară întru acest an și Maria Sa prealuminatul Domn Episcop la canonica vizitație, fiți gata, că nu știți ceasul când va veni.

*

Circularul din 19 Noemvrie 1834. Nr. 201). Subt zece zile ale

1) Până la aceasta dată nici un circular nu a portat Nr. de evidenție.

lunei curgătoare s'au arătat la Comandașu Regimentului, ceace fu împărțșit și scaonului vicarial, cumcă parohul Ioan Pop din Monor nevrând a face de lipsa catehizație în școala trivială de acolo pofșit mai de multeori spre aceea de D-I căpitan de Clococean ar fi răspuns, că el pentru aceea nu face catehizație, că aceea nu i se plătește, și de il va sili cineva pe dânsul la aceea, el atunci poftește, că toți preoții din celelalte sate a Divizionului, — fiind în școala Monorului prunci de prin toate satele adunați, — să se silească a-și catehiza partea sa. Fraților, acest preot, fără alte vrednicii și fără de după timpul de acum de lipsele învățaturi, ar trebui să se ție cel mai fericit între noi, și de aici și mai îndatorat la tot felul de servire lui putincioasă, fiind el căzut în cea mai bună și înzestrată parohie a acestui cinstit Regiment, și totuși el așteaptă îndreptat și împins la cele din fire servicii ale datorii. De aceea în 17 a acestui luni fu canonic cu o călătorie până la Scaonul vicărășesc, — ce feștecării nebăgător în samă și nesilitor de catehizație anume se va întâmpla, — unde pelângă o scurtă dojană s'au adus și aceea, ca Inaltul Sfat obștesc de curte a poruncit, că preotul nesilitor în catehizație și în învățarea tineretului să se lipsască de preoție! De aceasta cu atâtă mai tare trebe să se îngrijască oricare preot cu câtă datoriiile preotului sunt numai doae adecă împărțșirea ss. sacramente (taine) și învățarea poporului. Cea de a doaua mai lesne o poate plini cu pruncii și cu tineretul în școală. In care săptămână n'ar potea în școală, trebe să plinească în viitoarea sărbătoare în biserică sau în timp friguros în școală. Aceasta se face cunoscut la toți Domnii preoți din vicariat cu aceea dorire, că feșcecere în treaba aceasta să-și plinească după cunoșșință datoria. Altmintrelea arătat și de vină aflat, mai aspru se va canoni.

*

Circularul din 22 Ianuar 1834. »Nr. 69. Maria Sa prealuminatul nostru Domn, Arhiereu prin aicea aplicata părințască rânduială au binevoit a numi dintre Domnii preoți 12 asesori scaonului vicărășesc care să reprezenteză toată preoțimea acestui vicariat, să judece cauzele întâmplătoare și să pue înainte scăderile De aici înainte toate poartă număr și sunt scrise cu litere latine, fiind semnate de administratorul vicarial Ioan Marian cu datele noului călindar.

spre îndreptare dimpreună cu cele mai întogmite mijlociri de a întări cele folositoare s. biserici, înaltei serviri împărătești și Statului milităresc, și a depărta cele în orice chip împedecătoare sau de folosul poftit răpitoare. Precum feștecare dreptgânditor cumpănind bine lucru, va afla, că în ridicarea la aceasta treaptă Măria Sa cu pătrunzător ochi au căutat la cei mai bătrâni, mai învățați și cu mai sfântă purtare. După care măsură și ceice vor fi a se pune de aici înainte în locul acestora — acum și în cea decând stă acest vicariat numiți — murind careva, se vor ridica. Deci vă rog și îndemn la portare bună, trezie, silire întru învățături și spre înțeleapta și cinstita acărnuire a căsașilor, cu care ne-au dăruiit Dumnezeu și a poporului încredințat.

Se dispune apoi prăznuirea zilei nașterii Impăratului »tata patrii noastre« la data de 12 Februar st. n. sau 31 Ianuar st. v. Apoi închee: »Domnul Episcop, care din singuratica plecare cătră fii săi și cătră frații preoți din acest Regiment, prin preaindurata sa rânduială din 16 a acestei luni Nr. 24, dimpreună cu înaltul Decret a cesaro-crăești Gubernium din 2 a acestei luni Nr. 105/E. 8., au binevoit a numi și întări *vicar deplin* al acestui District și *asesor al sfântului consistorium episcopesc* pe subscrisul tuturor în cele drepte gata de servit: Frate *Ioan Mărian*, vicar Rocni vechi«.

Copie. Nr. 1294. Preaonorate în Hristos frate! Buna orânduială poftind, ca toate scaonele de judecată să aibă statornici jădecători, care și asesori să se numească, și înțelegând cum întru acel vicariat acuma nu ar fi statornică orânduială întărită, spre acest sfârșit, ca dintre mai mulți să se numească aceia, care și cu învățtura și cu purtarea mai ales s'au arătat; rânduim ca fii noștri *Ioan Pop, parohul din Feldru; Ioan Ștefan, parohul din Runc; Grigore Pop, parohul din Rebrîșoara; Clement Lupșai, parohul din Ilvamică; Griasin Porțiu, parohul Rocni vechi; Pahomie Pop, parohul din Bichigiu; Ioan Moșoșan, din Rebrîșoara; Iacob Pop, din Sân-georz; Mihail Pop, din Nușfalău; Thomas Albani, din Șieuf; Iohan Cornea, din Mocod; Vasile Pop, din Măgura* ca asesori sabornicești să se vestească și dela vestire ca asesori a sinodului vicărășesc să se cunoască, cu care ca cu asesori și împreună judecători te vei întrebuița. Nădăjduim precum aceasta a noastră rânduială și lor spre mai mare îndemn spre a spori în calea

virtuții și în via Domnului le va fi, așa, și celorlalți, spre mijlocire a împlini dregătoriu ca și prin aceea de a se face vrednici chemării sale și a noastre părințești bunevoiri. Iară tuturor dela toată darea cea bună și tot darul desăvârșit și dela noi arhierescă binecuvântare rămânând al preaonoratei frății tale de binevoitor Vladica *Ioan*. Cluj în 6 Decemvrie 1834.

*

Nr. 74. La toți Domnii preoți. Năsăud în 24 Ianuar 1835. Fraților, pentru îndemnarea tuturor vă înșciințez, cumcă după planul călătorii spre ținerea examenelor cu șcualele cele triviale și sătești — dară nu cu cele de iarnă — voi porni de acasă cătră Compania I după amiazăzi Vineri în 6 Februar, după Călınd. nou; mă voi întoarce dela Borgo Miercuri în 11 la Năsăud și voi fi acolo până în 22 după amiazăzi, când voi porni la școale pe Someș în sus, de unde în 28 a zisului Făurar mă voi întoarce acasă. Deci în zilele, în care vedeți din aceasta înștiințare, cumcă nu sunt acasă, nu trimiteți oamenii cu cărți de a acestora la Vicariat.

Ioan Mărian, vicari.

*

Nr. 110. Fraților! Cea mai mare jale, care numai cei mai buni fii pentru cel mai bun și mai dulce Părinte despre o parte o pot simți, iară nici odată deplinit a arăta sau altora a o pleca, mă grăbesc a vi-o împărtași. Atotputernicul Dzeu a binevoit în a 2 zi a acestei luni pe Înălțatul Impărat, de toți cu evlavie iubitul, și de vrednică ținere în minte preavrednicul nostru Impărat Francisc, de pe tronul cel pământesc la cel ceresc a-l ridica. Deci să ne grăbim a face pentru preabunul nostru Impărat și tată toate cele, ce se pot după religia noastră cea creștinească rugându-ne, că Preaînduratul Dumnezeu pre marele și preabunul nostru Impărat să-l ridice și în cer, precum l-au fost înălțat pre pământ asupra tuturor nepretinilor țării. Drept aceea pe 13/1 Martie a. c. Vineri seara se vor aduna toți Domnii asesori vicărășești în Năsăud, ca Sâmbătă în 14 a l. c. — după împreună înțelegere cu Măritul Domn Comandant al Regimentului — să putem face împreună cu slujba romano-catolică și a noastră în limba română în »*Lagher*« sub cer. La care feștecare preot va ști să-și aducă cele mai frumoase haine de biserică, și care are cantor, frumos cântător, încă îl va

chema. D-l paroh și asesor Griasin Porțiu din Rodna veche va aduce sau de acolo sau dela Maieru, sau ori de unde din satele din sus, 2 rânduri de haine diaconești și o cadelniță frumoasă. Spre mai mare evlavie a putea arăta cătră Domnul mutatul înălțat Impărat, vor veni și ceialalți Domni preoți mai deaproape, însă așa, că pe Duminecă iarăș să fie întorși acasă, unde adunându-se feșecare compane la olaltă, toți preoții companii împreună au de a face liturgie și în mijlocul bisericei a cânta tot prohodul, cât a fi cu putință mai frumos și mai cu evlavie. Unul dintre preoți va face predicăție puind înainte evlavia, credința, precum și dragostea cea nespūsă cătră toți supușii Impărății, dimpreună cu sirguinta cea mare de a-i ferici, și mai ales multele îndurări a răpăosatului Impărat, vărsate pentru noi militarii. Mai pe urmă se rânduiește, că de Joi dimineața în 12 c. Căl. nou, până Duminecă la gățirea prohodului în toată ziua timp de 1/2 ceas dimineața, amiaz și seara să se tragă clopotele la toate bisericile. Apoi în școale totdeauna în acele zile și înainte și după școală să zică dascălu cu pruncii de 3 ori »Tatăl nostru« pentru primirea sufletului Inălț. Impărat în cer spunându-le și aceea, că aceasta parte de lume, ba toată lumea, n'au avut împărat așa grijitor pentru școale și bunii învățători a pruncilor și a tineretului ca Francisc. Dumnezeu să-i dee mărire cerească în veci amin. Năsăud în 10 Martie 1835.

Ioan Mărian, vicar.

*

Nr. 104. Cinstițiilor în Hs. frați, a) Se împart după luni locurile, pentru care este demandat a-se strânge milă. Pentru Ianuar sunt menite cutari locuri, pentru Februar cutare și așa până la finea lui Iuniu. Tablourile despre milă sunt a-se verifica de vicariat cu ocazia administrării milei prin cantori sau feți. b) Nici un preot să nu îndrăsnească a cununa cătane invalizi, cu sau fără obșit fără apriata permisiune dela mai marii militarilor. c) Pentru facerea *mapei diecezane a uniților* se¹ poruncește strâns, că fiecare paroh să-și descrie parohia, conform formularului, ce se aclude, să însemne numărul sufletelor nu cam pe nimerite, ci se îndatorește în cunoștința sufletului și a preoții acuma din nou a-și numără toți poporenii mici și mari dimpreună cu jelerii și țigani stătornici și umblători și apoi după soi a-i scrie deoseb și în sumă. Prin cuvântul

»matre« (din formular) se înțelege biserica cea mai de frunte a satului. Prin cuvântul »filie« se înțelege acela loc, unde este biserică, dară nici au fost acolo preot statornic, nici nu este și de acestea nu sunt în vicariat. Prin cuvântul »capelanie« se înțelege acela loc, unde este biserică și caplan dela vreun paroh atârănător, de care în vicariat se află în Maieru și Sângeorz de a stânga Someșului, în Rebrîșoara pe Gersa, în Salva deadreapta Sălăuții și în Zagra deadreapta Țibleșului. La aceste capelanii se numără numai acelea suflete, care sunt pe aceea parte de apă, unde stă biserica. Celelalte suflete se numără toate la matre. Sub numele »posesie« se înțeleg acele locuri, unde nu-i nici biserică nici preot, ci oamenii se țin de poporu altui sat, de cari încă nu sunt în Regiment. Aceasta descriere sub pedeapsa saborului are de a o trimite feștecare preot până în 11 zile ale lui Martie a. c. după călindarul vechi, prin făt sau cantor, pe 11 ceasuri înainte de amiază. Năsăud, în 7 Martie (23 Februar) 1835. *Ioan Mărian*, vicar. ¹⁾

Descrierea parohiei X de pe anul 1835

N u m e l e					Numărul sufletelor în fiecare			Istoria parohiei, de când se știe, apoi fostau și unde în hotarul parohiei mănăstiri și ce s'au întâmplat cu ele? Mai pe urmă când s'a ridicat biserica de acum?	Numele, porecla, anul nașterii, începerii slujbei și a preoții, precum și vârsta, caracterul și scurta istorie a servirei și vieții preoților servitori
Comitetului sau a Districtului	a Parohiei și hramului				parte				
	Matre	filie	capelanie	posesie	bărbătească	femeiască	suma tuturor		

*

No. 123. *Circularul vicarului Mărian din 7 April 1835.* Din cauze necunoscute s'a aprins noaptea casa cantorului dela biserica

¹⁾ Acesta e primul act mai vechiu, unde se pot afla în protocoale ceva date istorice despre satele noastre. Eu am aflat în Poiană și Rodna. Ar trebui necondiționat publicate barem acele, unde se mai poate afla azi acest circular.

Salvii, Doroftei și numai ca prin minune a putut scăpa din foc, deoarece dormeau. I-a ars tot, tot ce a avut. Cere a-se aduna milă.

*

Nr. 233. Circulara episc. Lemeni din Blaj, 2 Martie 1835.

Face cunoscut moartea împăratului Francisc și suirea pe tron a fiului său Ferdinand. Dispune rugăciuni pentru cel mort și apoi pentru viața, sănătatea și îndelunga domnie a celui nou.

*

La vizitația canonică a vicarului Mărian din 30 April 1835 s'a pus în Poiana Ilvei pe protocolul poruncilor următoarea clauzulă: »1. Numărându-se acum tus șase protocoalele, ori scrise ori nescrise foile să se paginează. 2. Sub cel mai greu canon să nu se rumpă sau taie nici o hârtie scrisă sau albă din protocoale. 3. Să se pue toate în Inventar și socoteala cassei biserice (Kirchenkassenrechnung). 4. Să se ție în cea mai mare rânduială și cu pază ca celelalte cărți a bisericei precum s. Evangelie etc., că protocoalele sunt documente publice, care pierzându-se nu se mai pot întregi, deci nespuse pagubă cauzează. Poiană în 30 April 1835. *Ioan Mărian* s. s. vicariu Rocni, consistor-asesor și director al școalelor Districtului.«

*

Nr. 144. Circularul vicarului Mărian din 9 Iunie 1835. Fiindcă feții și cantorii s'au ușurat de celece și acum s'ar putea sili, și io le-am făcut cunoscut lucru, că ei dintre toți creștinii trebuie să fie mai treji și cu pildă bună, totuși în Mai la vizitația trecută fătu din Maieru s'au arătat înaintea mea bat, care lucru la el și de alte ori a-se întâmpla am înțeles. Apoi de atunci am așteptat acum peste o lună să-și cunoască greșala și dând semne de îndreptare să-l mai iert, însă Dumniului n'au făcut. Acum dară pentru aceea, barem că am vrut și trebuit să-l lipsesc dela biserică de tot spre pildă altora, totuși îl trimit pe jos în canon până la Blaj după sfântul mir și cu alte cărți, care cu oricare față biserică beutoare, neascultătoare de mai marele său, și negrijitoare de lucrurile servirei sale de aici înainte se va face, ca cel cu portare bună să aibă pelângă cinste și odihnă.

Ioan Mărian, vicariu și director.

BCU Cluj / Central University Library Cluj